MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLA
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

TOMA TENYTĖ
(BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS STUDIJŲ PROGRAMA)

NUSIKALTIMŲ ASMENS PRIVATAUS GYVENIMO NELIEČIAMUMUI PROBLEMATIKA

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Doc. dr. Renata Marcinauskaitė

Vilnius, 2022

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS 3

ĮVADAS 4

1) ASMENS PRIVATAUS GYVENIMO SAMPRATA IR PRIVATAUS GYVENIMO TEISINĖS APSAUGOS ĮVAIROVĖ 10

1.1. Privataus gyvenimo samprata 10

1.2. Privatumo ribojimo kriterijai ir teisinės atsakomybės nustatytas 23

2) ASMENS SUSIŽINOJIMO NELIEČIAMUMO PAŽEIDIMAS (LR BK 166 STRAIPSNIS) SUDĖTIES ANALIZĖ 31

2.1. Objektyvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai 31

2.1.1. *Asmens privatus gyvenimas, kaip baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė.* 32

2.1.2. *Siunčiama siunta, siuntinys, elektroninių ryšių tinklais siunčiami pranešimai, pokalbiai elektroniniais ryšiais kaip nusikalstamos veikos dalykas* 34

2.1.3. *Neteisėtas perėmimas, stebėjimas, fiksavimas, klausymasis kaip pavojingos veikos*. 37

2.1.4. *Kitoks asmens susižinojimo neliečiamumas.* 43

2.2. Subjektyvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai 44

3) NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ ASMENS SUSIŽINOJIMO NELIEČIAMUMO PAŽEIDIMUI ATSKYRIMAS NUO KITŲ PANAŠIŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ 46

3.1. BK XXIV skyriuje reglamentuotų nusikalstamų veikų tarpusavio ryšys 46

3.2. Nusikalstamų veikų asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimui ir neteisėto elektroninių duomenų perėmimo bei panaudojimo (BK 198 straipsnis) atskyrimas. 52

3.3. Nusikalstamų veikų asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimui ir neteisėto disponavimo informacija, kuri yra valstybės paslaptis (BK 124 straipsnis) atkyrimas. 57

IŠVADOS 60

LITERATŪROS SĄRAŠAS 62

ANOTACIJA 69

ABSTRACT 70

SANTRAUKA 71

SUMMARY 73

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ 75

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija – Konstitucija.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasi kodeksas – BK.
3. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas – ANK.
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas – CK.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas – BPK.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas – Konstitucinis Teismas (nuorodose vartojama santrumpa LRKT).
7. Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis teismas – Aukščiausiasis Teismas.
8. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas – DLKZ.
9. Lietuvių kalbos žodynas – LKZ.
10. Teisės aktų registras – TAR.
11. Europos Žmogaus teisių teismas – EŽTT (nuorodose vartojama santrumpa Eur.Ct.H.R).
12. Tarptautinis pilietinis ir politinis teisių paktas – Paktas.
13. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos – Konvencija.

ĮVADAS

Tiriama problema. Nesant vienos unifikuotos asmens privataus gyvenimo ir jo neliečiamumo sąvokos, kuri leistų tinkamai sureguliuoti visus santykius, susijusius su privačiu asmens gyvenimu ar jo neliečiamumu, skirtingas tiek nacionalinių, tiek tarptautinių teisės aktų reglamentavimas veda prie klausimo, kas vis dėl to laikytina asmens privataus gyvenimo neliečiamumu. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – ir Konstitucija)[1] 22 straipsnyje įtvirtintas bendrasis principas, kad žmogaus privatus gyvenimas yra neliečiamas. Teisės į privatų gyvenimą apsauga yra numatyta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (toliau - Konvencija)[2], Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau - CK)[3], Administracinių nusižengimų kodekse (toliau - ANK)[4], Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatyme[5] ir kituose nacionaliniuose teisės aktuose. Visgi, galiojančiose teisinio reguliavimo srityse susiduriama su skirtinga privačių ar viešų asmenų privataus gyvenimo samprata ir apsauga. Kyla sunkumų siekiant tinkamai interpretuoti bei taikyti teisės normas.

Sunkiausi, pavojingiausi asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimai yra kriminalizuoti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau - BK)[6] XXIV skyriuje „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“. BK 166 straipsnyje numatyta atsakomybė už pažeidimus asmens privataus bendravimo viešojo ryšio priemonėmis tvarkai ir slaptumui. Kaip matyti iš teismų praktikos, šių nusikaltimų inkriminuojama mažai. Neretai, dėl neaiškių teisėto privataus gyvenimo ribojimo pagrindų sunku kvalifikuoti asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimus. Todėl darbe siekiama ištirti probleminius privatumo apsaugos aspektus, kurie užtikrina asmens pilnavertį gyvenimą demokratinėje visuomenėje. Baigiamajame darbe koncentruojamasi į asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimus baudžiamojoje teisėje, asmens privataus gyvenimo ir jo neliečiamumo apsaugos probleminius aspektus, aktualią

[1] „Lietuvos Respublikos konstitucija,“ *Valstybės žinios*, Nr. 33-1014 (1992).

[2] „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija,“ *Valstybės žinios* 40, 987 (1995), https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LIT.pdf

[3] „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas,“ *Valstybės žinios* 82. 0 (2000).

[4] Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas, *TAR*, Nr. 2015-11216 (2015)

[5] „Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas (Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021-12-31),“ *Valstybės žinios*, Nr. 71-1706 (1996).

[6] Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *Valstybės žinios*, Nr. 89-2741 (2000).

nacionalinę ir tarptautinę teismų praktiką, baudžiamosios teisės apsaugos sąveiką su kitomis teisinėmis apsaugos rūšimis.

Baigiamojo darbo aktualumas. XXI amžius pasižymi dinamiškumu, globalizacijos procesais ir interneto plėtra, kurie skatina pokyčius žmonių kasdieniniame gyvenime. Intensyvus technologijų vystymasis sąlygojo įvairių nusikalstamo elgesio formų atsiradimą ir plitimą, taip sudarydamas galimybę pažeisti konstitucinę vertybę – asmens privatus gyvenimas. Demokratinėje valstybėje asmuo egzistuoja ir kaip laisvas, autonomiškas individas, kurio nepriklausomumo garantas yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22-24 straipsnyje: „Žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas“. Teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą Lietuvos Respublikoje reglamentuoja tiek privatinės, tiek ir viešosios t.y., administracinės, konstitucinės, baudžiamosios, ir kitų teisės šakų normos. Tačiau, pasitaiko atvejų, kai viešoje erdvėje pasirodanti informacija neretai pažeidžia asmens privataus gyvenimo neliečiamumą. Ko pasekoje, suinteresuotų privačių ar viešų asmenų siekis ginti galimai pažeistą privatumą susiduria su tam tikrais ribojimais, kurie sukelia visuomenėje neigiamą reakciją.

Asmens privataus gyvenimo ir jo neliečiamumo apsauga yra įtvirtinta tarptautiniu mastu: Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje[7], Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte (toliau - Paktas)[8], Konvencijoje bei kt. Reikalavimas gerbti asmens privatų gyvenimą įtvirtintas BK XXIV skyriuje „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse (toliau - BPK)[9], Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatyme[10] ir kituose įstatymuose, reglamentuojančiuose teisėsaugos institucijų veiklą. Atsižvelgiant į platų teisinį reglamentavimą ir sparčią technologijų raidą, tikslinga išnagrinėti bei sistemiškai pateikti asmens privataus gyvenimo ir jo neliečiamumo sampratą. Pateikti situacijas, kuriuose šis ribojimas yra teisėtas. Tikslinga informuoti visuomenę, kad ne tik baudžiamoji teisė saugo bei gina asmens privatų gyvenimą, tačiau asmens teisės yra efektyviai ginamos civilinės ar administracinės teisės normomis.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir baigiamajame darbe tiriamos problemos ištyrimo lygis. Asmens teisės į privatumą pažeidimai lietuviškoje teisinėje literatūroje jau yra

[7]Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, *Valstybės žinios*, Nr. 68-2497 (2006).

[8]Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, *Valstybės žinios*, Nr. 77-3288 (2002).

[9] Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, *Valstybės žinios*, Nr. 37-1341 (2002).

[10] Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas, *Valstybės žinios*, Nr. 122-6093 (2012).

nagrinėti. Visų pirma paminėtinas doc. dr. Editos Žiobienės[11], doc. dr. Liudvikos Meškauskaitės[12] mokslinis indėlis, analizuojant teisę į privatumą ir jos pusiausvyros problemas. Gilesnę aptariamų problemų analizę galima rasti Dr. Mindaugo Lankausko[13] darbuose, kuriuose autorius nagrinėjo teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės apsaugos tarpusavio problemas Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje. Doc. dr. Liudvika Meškauskaitė bei dr. Karolis Jovaišas[14] daug dėmesio skyrė žmogaus būsto neliečiamumo bei informacijos apie privataus žmogaus gyvenimą rinkimą teisėtumo probleminiams kriterijams. Analizuojant apie nusikalstamas veikas elektroninėje erdvėje tikslinga išskirti doc. dr. Renatos Marcinauskaitės[15] ir doc. dr. Dariaus Štitilio[16] darbus. Atkreiptinas dėmesys, jog nagrinėjant užsienio autorių darbus didelę įtaką nusikaltimų asmens privatumo ir jo neliečiamumo problematikai skyrė Amuel Warren, Samuel ir Louis Brandeis[17] Alan F. Westin[18], William E. Kovacic[19] ir kiti.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas yra reikšmingas teisės mokslui, kadangi nagrinėjamos temos kontekste informacija išnagrinėta konstruktyviai, pateikiama asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimo turinio analizė, išskiriamos kvalifikavimo problemos ir atribojimas nuo kitų panašių nusikalstamų veikų. BK 166 straipsnis analizuojamas didžiausią dėmesį skiriant elektroniniais ryšių tinklais perduodamų pranešimų ar pokalbių pažeidimams, taip pat, į socialiniuose tinkluose esančios informacijos slaptumo pažeidimus. Atkreiptinas dėmesys, jog BK 166 straipsnio 2 dalyje nurodyta, jog „už šiame straipsnyje nurodytą veiką atsako ir juridinis

[11]Edita Žiobienė, „Privatumo teisės doktrinos kaitą JAV," *Jurisprudencija*, t. 32(24), 2002,

[12] Liudvika Meškauskaitė, *Teisė į privatų gyvenimą* (Vilnius: Registrų centras, 2015).

[13]Liudvika Meškauskaitė ir Mindaugas Lankauskas, „Baudžiamoji atsakomybė už asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimus Europos Žmogaus teisių teismo bei Lietuvos Teismų praktikos kontekste," *Teisės problemos*, Nr.1 (91), 2016.

[14] Karolis Jovaišas, „Žmogaus būsto neliečiamumo teisinis režimas," Teisės problemos, Nr. 2 (48), 2005.

[15] Renata Marcinauskaitė, *Nusikalstamos veikos elektroninėje erdvėje* (Vilnius: Registrų centras, 2019).

[16] Darius Štitilis, *Elektroniniai nusikaltimai* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011).

[17]Warren, Samuel and Louis Brandeis, *The Right to Privacy*, 4 Harv. L. Rev. 193, 1890 https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/hlr4&div=31&id=&page=

[18] Alan F. Westin, „Social and Political Dimensions of Privacy," Journal of social issues, Vol.59(2), 2003.

[19] David A. Hyman, William E. Kovacic, „State Enforcement in a Polycentric World,," Brigham Young University law review, Vol.2019 (6), 2019.

asmuo“[20]. Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė už asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimą nustatinėjama remiantis BK 20 straipsniu.

Baigiamojo darbo reikšmė. Dažnai, žmogaus teisės gali būti suprantamos kaip asmens laisvės visuomenėje bei galimybės jas realizuoti, todėl kiekvienoje valstybėje jos pilietis turi turėti aiškias teises ir pareigas. Nuolat vykstant socialinėms, politinėms ir ekonominėms permainoms tampa vis sunkiau nustatyti bei atpažinti pažeidimus asmens privatumui, atsiranda teisinio aiškumo stoka. Svarbu pagilinti teorinį ir praktinį supratimą apie asmens susižinojimo neliečiamumą, atskleisti teisėtą asmens bendravimą privataus viešojo ryšio priemonėmis tvarką ir slaptumą, identifikuoti asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimų galimybę.

Baigiamojo darbo originalumas. Siekiant pilnai išnagrinėti ir visapusiškai atskleisti nagrinėjamą tema, remtasi ne tik kitų autorių moksliniais darbais, jų išdėstyta pozicija, bet ir atliekamas savarankiškas situacijos vertinimas, formuluojami nauji teiginiai siekiant išskirti problemines sritis kylančias asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamojoje teisėje. Taip pat, kompleksiškai analizuojami ir vertinami teisės aktai, nacionalinių ir tarptautinių teismų praktika. Pažymėtina, kad darbo originalumas yra glaudžiai susijęs su nagrinėjamos problemos naujumu, kadangi nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui pažeidimu galimybė šiuolaikinėje technologijų visuomenėje tampa vis aktualesnė.

Tyrimo tikslas. Sistemiškai išanalizuoti nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui problematiką: privatumo ribojimo kriterijus, baudžiamąją atsakomybę užtraukiančias veikas, kvalifikavimo problemas, taip pat pateikti pasiūlymus nustatytai probleminei sričiai šalinti.

Tyrimo uždaviniai.

1. Atskleisti „privataus gyvenimo neliečiamumo“, kaip konstitucinės saugomos vertybės turinį.
2. Atskleisti asmens privataus gyvenimo neliečiamumo apsaugos ir baudžiamosios atsakomybės už jos pažeidimus nustatymo kriterijus.
3. Atlikti BK 166 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos sudėties analizę.
4. Išanalizuoti bei įvertinti nusikalstamų veikų asmens susižinojimo neliečiamumui atskyrimo kriterijus nuo panašių nusikalstamų veikų.

Tyrimo metodika. Dokumentų analizės metodu vadovautasi, analizuojant mokslinę literatūrą, mokslinius straipsnius, tiriant ir vertinant temai reikšmingus nacionalinės ir tarptautinės

[20] BK, *supra* note 6, 166 str. 2d.

teisės dokumentus, aktualią teismų praktiką. Taip pat, remtasi sisteminės analizės metodu, analizuojant asmens privataus gyvenimo ir jo neliečiamumo sampratą, išskiriant privatumo apsaugos, taip pat ir baudžiamosios, kriterijus.

Darbo metu taikyti duomenų analizės metodai – *lyginamas, aprašomasis ir apibendrinamasis*. Lyginamasis metodas buvo naudojamas lyginant skirtingu mokslininkų nuomones nusikaltimų asmens privataus gyvenimo kontekste, taip pat teisės aktų nuostatas. Aprašomuoju ir apibendrinimo metodu vadovautasi, apibendrinat surinktus duomenis, rezultatus ir teikiant pasiūlymus.

Tyrimo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, suskirstyta į tris skyrius ir išvados.

Pirmajame skyriuje yra aptariama asmens privataus gyvenimo neliečiamumo samprata ir privataus gyvenimo teisinės apsaugos įvairovė. Dėstymo dalis skirstomas į du poskyrius: 1) privataus gyvenimo samprata, 2) privatumo ribojimo kriterijai ir teisinės atsakomybės nustatymas. Pirmu atveju, tiriama privataus gyvenimo neliečiamumo samprata teisės doktrinoje, statutinėje teisėje ir teismų praktikoje. Aptariama anksčiau minėtos vertybės teisinė reikšmė kitose viešosios teisės sistemose. Antrame poskyryje, analizuojant asmens privataus gyvenimo neliečiamumą tiriami teisės aktai ir pateikiamas jų teisinis reglamentavimas, kuriuo siekiama ginti bei saugoti LR BK XXIV skyriuje įtvirtintą vertybę - privataus gyvenimo neliečiamumas. Apibendrinant, išskiriami esminiai probleminiai aspektai bei pateiktas jų vertinimas.

Antrajame – analizuojama LR BK 166 straipsnio „Asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas“ sudėties analizė. Dėstymo dalis skirstoma į du poskyrius: 1) objektyvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai, 2) subjektyvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai. Pirmasis poskyris nagrinėjamas keturiais aspektais: 1) aptariamas asmens privatus gyvenimas, kaip baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė analizuojamo straipsnio kontekste, 2) nagrinėjamas nusikalstamos veikos dalykas siunčiant siuntą, siuntinį, elektroninių ryšių tinklais siunčiant pranešimus ir apimantis privačius asmenų pokalbius elektroniniais ryšiais, 3) analizuojamos pavojingos veikos t.y., neteisėtas paėmimas, stebėjimas, fiksavimas ir klausymasis, 4) atskleidžiamas kitoks asmens susižinojimo neliečiamumas. Tokiu dėstymo būdu yra konstruktyviai pateikta baudžiamojo įstatymo analizė, atskleidžiami alternatyvūs nusikalstamos veikos sudėties požymiai, pateikiamas vertinimas remiantis doktrininiu ir teismų praktikos atžvilgiu.

Trečiajame skyriuje gilinamasi į LR BK 166 straipsnio „Asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas“ santykį su kitomis LR įtvirtintomis normomis. Akivaizdu, kad asmens privataus gyvenimo neliečiamumas gali būti pažeidžiamas ne tik LR BK XXIV skyriuje reglamentuotais nusikaltimais, tačiau ir kitais nusikaltimais. Dėstomoje dalyje aptariamas LR BK XXIV skyriaus „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“ teisės normų tarpusavio ryšys. Pateikiamas LR BK 166 straipsnio atskyrimas nuo LR BK 198 ir LR BK 124 straipsnių. Taip pat, bendrai aptariamos probleminės sritys kvalifikuojant asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimus.

Darbo pabaigoje, išanalizavus ir susisteminus gautus rezultatus, formuluojamos išvados ir pateikiami pasiūlymai. Magistro baigiamasis darbas užbaigiamas pateikus anotaciją ir santrauką lietuvių bei anglų kalbomis, taip pat, pateikiamas literatūros sąrašas.

Hipotezė. Siekiant išvengti nepagrįstos kriminalizacijos, svarbu įvertinti įstatymų leidėjo ir visuomenės požiūrį į veikas, susijusias su privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimais, nustatyti ar baudžiamasis įstatymas pakankamai išsamiai reglamentuoja bei proporcingai saugo asmens privataus gyvenimo neliečiamumą.

Ginamieji teiginiai.

- Asmens privataus gyvenimo neliečiamumo samprata apima įvairias gyvenimo sritis, todėl teismai naudodamiesi plačia diskrecija vertina privatumo pažeidimus bei užtikrina tinkamą konstitucinės vertybės „privatus gyvenimas“ apsaugą.
- Privataus gyvenimo ir pažeistos teisės gynimo būdai priklauso nuo fizinio asmens teisinio statuso visuomenėje. Viešojo asmens privataus gyvenimo apsaugos ribos yra siauresnes nei privataus asmens.
- Atsižvelgiant į intensyvų technologijų vystymąsi, įstatymų leidėjas LR BK 166 straipsniu draudžia ne tik neteisėtai perimti, klausytis, stebėti ar fiksuoti asmens privataus pobūdžio informaciją, bet ir kitaip pažeisti asmens susižinojimo neliečiamumą. Kitoks asmens susižinojimas laikytinas „prisitaikančia“ teisės normos dalimis.
- Baudžiamosios teisės paskirtis užkardyti sunkiausias, pavojingas nusikalstamas veikas. Nesant vienos iš BK „asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas“ straipsnio nusikalstamos veikos sudėties požymio, teisė į privataus gyvenimo pažeidimą gali būti efektyviai ginama civilinės ar administracinės teisės normomis.

1) ASMENS PRIVATAUS GYVENIMO SAMPRATA IR PRIVATAUS GYVENIMO TEISINĖS APSAUGOS ĮVAIROVĖ

Šiuolaikinė demokratinė visuomenė yra neatskiriama nuo siekio apsaugoti prigimtines, konstitucines bei kitas žmogaus teises ir laisves, kurių pagrindu individas visuomenėje jaustųsi saugus ir nevaržomas. Asmens privatus gyvenimas vertinamas kaip viena iš šių dienų konstitucionalizmo vertybių, kuri natūraliai kilo iš gyvenimo intensyvumo, civilizacijos pažangos, kultūros ir visuomenės mąstymo raidos. Dar 1980 metais amerikiečių teisininkai Samuelis D. Warrenas ir Louisas D. Brandeisas parengė straipsnį „The Right to Privacy“, kuriame atkreiptas dėmesys į privataus gyvenimo svarbą bei nurodoma, jog asmens teisė į privatumą – tai teisė likti vienam, būti laisvam nuo kitų asmenų akių ir ausų.[21] Vėliau, kiti autoriai tokie kaip A. Westin ar R. Gavinson asmens privataus gyvenimo sampratą analizuoja kaip paties žmogaus būseną ar asmens teisę rinktis kokia informacija apie jį gali būti skelbiama. Visgi, siekiant geresnės kultūrinės, socialinės ir ekonominės visuomenės narių padėties, teisinėje jurisprudencijoje nekartą bandyta apibrėžti asmens privataus gyvenimo sampratą. Įvairiuose šaltiniuose ši teisė yra aiškinama gana abstrakčiai, todėl svarbu išanalizuoti asmens privataus gyvenimo sampratą, jo teisinės apsaugos įvairovę šių laikų dienomis.

1.1. Privataus gyvenimo samprata

Teisė į privatų gyvenimo neliečiamumą - viena iš konstitucinių žmogaus teisų, kurios pagal įteisinimo laiką yra priskiriamos „trečiosios kartos“ teisėms. Konstitucijoje yra įtvirtinta tokia žmogaus teisių ir laisvių samprata, kuri sujungia skirtingų asmenų teises ir laisves bei veda prie bendro, darnaus valstybinio gyvenimo sukūrimo. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas (toliau – Konstitucinis Teismas) 1997 m. vasario 13d. nutarime yra pažymėjęs, jog tarp asmens teisių ir laisvių ir visuomenės interesų neretai kyla konfliktų. Demokratinėje visuomenėje tokie prieštaravimai sprendžiami derinant skirtingus interesus ir siekiant nepažeisti jų pusiausvyros.[22] Vienas iš interesų derinimo būdų yra asmens teisių ir laisvių ribojimas. Tokie apribojimai galimi ir

[21] Warren Brandeis, *supra* note.

[22] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos vyriausybės 1996 m. vasario 2d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai,“ Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/ta/58175 .

yra laikomi pagrįstais, jeigu atitinka dvi sąlygas: 1) yra teisėti, 2) būtinai reikalingi demokratinėje visuomenėje. Svarbu, jog minėtais ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis, taip pat, pažymima, jog tam tikrais atvejais, pagrindinių teisių apribojimų pagrįstumas turėtų būti vertinamas sveiko proto ir akivaizdžios būtinybės kriterijais.

Kalbant apie konstitucinę asmens teisę į privatų gyvenimą, literatūroje vartojamos įvairios terminologijos: asmeninis gyvenimas, privatus gyvenimas, šeimyninis gyvenimas, privati informacija ir kt[23]. Sąvokos vartojamos sinonimiškai, dažnai taikomos apibūdinant tuos pačius visuomeninius teisinius santykius. Lietuvos Aukščiausiasis teismas (toliau – Aukščiausiasis Teismas) 1998 m. birželio 11d. apžvalgoje yra išaiškinęs, jog „visos įstatymuose pateikiamos sąvokos yra lygiavertės. Skirtingų įstatymų pateikiamų nevienodo ginamo objekto pavadinimų teismai neturi suprasti kaip skirtingo objekto gynimo“[24].

Analizuojant privataus gyvenimo neliečiamumo sampratą pamatiniais teisės aktais laikoma Konstitucija ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija (toliau – arba Konvencija). Konstitucijos 22 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas“[25]. Konstitucijos 22 straipsnio 3 ir 4 dalys skelbia, jog „informacija apie asmens apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą. Įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsinimosi į jo garbę ir orumą“[26].

Taigi, privatus žmogaus gyvenimas – tai kiekvieno individo teisė gyventi savarankiškai, būti apsaugotam nuo savavališko kišimosi i jo asmenį gyvenimą, vesti autonomišką gyvenimo būdą nekenkiant kitiems. Tai sritis, kuri apima daugybę faktorių: gyvenimo būdą, aplinką, šeimyninę padėtį, santykius su kitais asmenimis, asmens emocinę ir fizinę būklę bei kita. Dar 1999 m. spalio 21 d. nutarime Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad „šiame Konstitucijos straipsnyje įtvirtintos normos gina asmens teisę į privatumą. Ši teisė apima privatų, šeimos ir namų gyvenimą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, garbę ir reputaciją, asmeninių faktų slaptumą, draudimą

[23] Liudvika Meškauskaitė, *supra* note 12, p. 13.

[24] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1998 m. birželio 11 d. LR CK 7 str., 7-1 str. ir LR visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas, apžvalga Nr. A2-9, teismų praktika, 1998, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/25560 .

[25] Lietuvos Respublikos konstitucija, *supra* note 1, 22 str.

[26] *Ibid.*

skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją ir kt. Savavališkai ir neteisėtai kišantis į žmogaus privatų gyvenimą kartu yra kėsinamasi į jo garbę bei orumą“[27]. Toks apibrėžimas leidžia daryti prielaidą, jog Konstitucinis Teismas, asmens privataus gyvenimo neliečiamumą sieja kartu su asmens teise į garbę ir orumą. Nagrinėjant konkrečių teisės normų atitikimą Konstitucijai „žmogaus orumo užtikrinimas vertinamas siejant jį su konkrečiomis žmogaus teisėmis (tiek prigimtinėmis, tiek ir kitomis), kaip antai, teise į gyvybę ir asmens neliečiamumą, teise į privatumą bei socialinėmis teisėmis“[28]. Vis dėl to, pastebima, jog Konstitucinis Teismas vengia pateikti tikslų privataus gyvenimo neliečiamumo apibrėžimą. Išvardindamas veikas, bet nepateikdamas baigtinio sąrašo, esant būtinybei, sudaro sąlygas papildyti sąrašą saugomais objektais.

Be kita ko, nacionaliniuose teisės aktuose, taip pat, bandoma formuluoti privataus gyvenimo neliečiamumo sąvoka. Pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 39 punktą, privatus gyvenimas – tai „asmeninis žmogaus, jo šeimos gyvenimas, gyvenamoji aplinka, kurią sudaro žmogaus gyvenamoji patalpa, jai priklausanti privati teritorija ir kitos privačios patalpos, kurias žmogus naudoja savo ūkinei, komercinei ar profesinei veiklai, laisvalaikiui, poilsiui, taip pat kitos žmogaus privataus gyvenimo sritys, kuriose jis pagrįstai gali tikėtis privatumo, žmogaus psichinė ir fizinė neliečiamybė, garbė ir reputacija, slapti asmeniniai faktai, žmogaus fotonuotraukos ar kiti atvaizdai, informacija apie žmogaus sveikatą, privatus susirašinėjimas ar kitoks ryšio palaikymas, žmogaus pažiūros, įsitikinimai, įpročiai ir kiti duomenys, kuriuos galima naudoti tik jam sutikus“[29]. Tam tikros srities, kituose juridinę galia turinčiuose teisės dokumentuose privatus gyvenimas apibrėžiamas kaip: 1) „darbuotojo asmeninis gyvenimas, apimantis jo pažiūras, įsitikinimus, gyvenimo būdą, įpročius, ryšius su kitais

[27] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai,“ LRKT, byla Nr.14/98, https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/p300/ta363/content.

[28] Algirdas Taminskas, „Žmogaus orumas: konstitucinės refleksijos,“ *Jurisprudencija*, 21(4),(p. 957–973), 2014, p. 966.

[29] Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas (Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021-12-31*), Valstybės žinios*, Nr. 71-1706 (1996).

asmenimis bei elgesį viešumoje Lietuvos Respublikoje ir užsienio šalyse“[30], 2) „asmens pažiūros, įsitikinimai, gyvenimo būdas, įpročiai, taip pat ryšiai su kitais asmenimis bei elgesys virtualioje erdvėje“[31], 3) „valstybės politiko asmeninis, šeimos ir namų gyvenimas, intymus gyvenimas, taip pat veikla, nesusijusi su valstybės politiko pareigomis, politine veikla ar institucija, kurioje jis eina pareigas. Valstybės politiko elgesys ar asmeninės savybės, susiję su kai kuriomis jo privataus gyvenimo aplinkybėmis ir galintys turėti reikšmės viešiesiems interesams, privačiu gyvenimu nelaikomi“[32], 4) „paciento privatus gyvenimas yra neliečiamas. Informacija apie paciento gyvenimo faktus gali būti renkama asmens duomenų tvarkymą reguliuojančių teisės aktų nustatyta tvarka tik tuo atveju, jeigu tai yra būtina ligai diagnozuoti, gydyti ar pacientui slaugyti“[33] bei kiti. Šiais privataus gyvenimo apibrėžimais parodoma, jog vienos unifikuotos, nekintančios privataus gyvenimo sąvokos apibrėžti yra neįmanoma. Galima teigti, kad yra ne viena privataus gyvenimo sritis, kuri reikalauja atskiro dėmesio. Todėl tikslinga sukurti gaires, tam tikrus jos kontūrus, vidinę privatumo struktūra siekiant apsaugoti konstitucinę vertybę – privataus gyvenimo neliečiamumas. Tikslinga paminėti, kad nesant vienos privataus gyvenimo apibrėžties, teismai turi plačią diskreciją spręsti, ar tam tikri faktai laikytini privačiu gyvenimu, kuriam taikytina apsauga, ar ne.[34]

Analizuojant privataus gyvenimo sampratą susiduriama su žodžiais „neliečiamumas“[35], „privatumas“[36] ir „gerbimas“[37]. Šis asmeninių teisių ryšys grindžiamas Konstitucijos 22 straipsnio, garantuojančio kiekvieno piliečio privataus gyvenimo neliečiamumą, sisteminiu aiškinimu. Reikėtų

---

[30] Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2019 m. birželio 10 d. įsakymas Nr. V-228 „Dėl Pataisos pareigūnų, kitų valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, etikos kodekso patvirtinimo,“ *TAR*, Nr. 2019-09362,(2019).

[31] Lietuvos policijos generalinio komisaro 2018 m. rugpjūčio 2 d. įsakymas Nr. 5-V-706 „Dėl Lietuvos policijos darbuotojų etikos kodekso patvirtinimo,“ *TAR*, Nr. 2018-12795, (2018).

[32] Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas, Valstybės žinios, Nr. 102-3938 (2006).

[33] Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo Nr. I-1562 2, 7, 8, 13, 20 straipsnių ir V skyriaus pakeitimo įstatymas. *TAR.* Nr. 2019-12799 (2019).

[34] Mindaugas Lankauskas, Matas Mulevičius ir Salomėja Zaksaitė, *Teisės į privatumą, minties, sąžinės, religijos laisvę ir saviraišką užtikrinimo problemos* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2013), https://teise.org/wp-content/uploads/2016/07/Teises_i_privatuma_uztikrinimo_problemos.pdf, p. 10.

[35] Neliečiamas - kurio negalima liesti, paimti, suimti, DLKZ, https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/ .

[36] Privatus- priklausantis atskiram asmeniui, nuosavas, netarnybinis, neoficialus, *ibid.*

[37] Gerbti – rodyti pagarbą, *ibid.*

atkreipti dėmesį į tai, kad visais atvejais yra saugoma vertybė, objektas. Liudvikos Meškauskaitės teigimu, kai „kalbame apie asmens konstitucinę teisę į privataus gyvenimo apsaugą, tai pirmiausia turime galvoje asmens subjektyviąją teisę tą gėrį apsaugoti ir šios teisės turinį“[38]. Mindaugo Lankausko nuomone, mokslinėje literatūroje įprastai nėra siekiama suformuluoti tikslaus teisės į privatumą ar privataus gyvenimo turinio apibrėžimo.[39] Tai pagrindžia ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas[40], kuriame cituojamas Europos žmogaus teisių teismo (toliau - EŽTT) sprendimas byloje Niemietz prieš Vokietiją bei nurodoma, jog nėra nei galimybės, nei būtinybės išsamiai apibrėžti sąvoką "privatus gyvenimas". Toliau nutarime aiškinama, jog „ būtų per daug siaura privatumą tapatinti su "intymiu būreliu", kur kiekvienas asmuo gali elgtis kaip tinkamas ir visiškai atsiriboti nuo išorinio pasaulio. Privataus gyvenimo gerbimas, šio teismo manymu, tam tikra prasme yra individo teisė užmegzti ir plėtoti santykius su kitais individais“[41]. Konstitucinis Teismas pažymi, kad „asmuo, darydamas nusikalstamas ar kitas priešingas teisei veikas, neturi ir negali tikėtis privatumo. Žmogaus privataus gyvenimo apsaugos ribos baigiasi tada, kai jis savo veiksmais nusikalstamai ar kitaip neteisėtai pažeidžia teisės saugomus interesus, daro žalą atskiriems asmenims, visuomenei ir valstybei“[42]. Taigi, reikia suprasti, jog žmogaus teisė į privatumą nėra absoliuti ir „jeigu asmuo daro nusikalstamas ar kitas priešingas teisei veikas, neteisėtai pažeidžia teisės saugomus interesus, daro žalą atskiriems asmenims, visuomenei ir valstybei, jis supranta arba turi ir gali suprasti, kad tai sukels atitinkamą valstybės institucijų reakciją, kad už jo daromą (ar padarytą) teisės pažeidimą gali būti taikomos valstybės prievartos priemonės, kuriomis bus daromas tam tikras poveikis jo elgesiui. Pažymėtina, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo neturi ir negali tikėtis, kad jo privatus gyvenimas bus

[38] *Supr*a note 12, p. 15.

[39] Liudvika Meškauskaitė ir Mindaugas Lankauskas „Baudžiamoji atsakomybė už asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimus Europos Žmogaus teisių teismo bei Lietuvos Teismų praktikos kontekste,“ *Teisės problemos*, Nr.1 (91), 2016, p. 53.

[40] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas "Dėl operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198-1 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai," LRKT, byla Nr. 12/99-27/99-29/99-1/2000-2/2000, https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/p1600/ta340/content .

[41] *Ibid.*

[42] *Ibid*.

saugomas lygiai taip pat, kaip ir asmenų, kurie nepažeidžia įstatymų“[43]. Iš esmės, Konstitucinis Teismas asmens privataus gyvenimo neliečiamumo samprata aiškina plečiamai, siekdamas išsaugoti asmens autonomiškumą, tačiau nepažeisti kitų individų teisių ir laisvių demokratinėje valstybėje. Svarbus aspektas, kuris ne kartą pažymėtas nutarimuose, jog siekiant apsaugoti visuomenės santvarką, darną ir gerovę, asmens teisės ir laisvės gali būti ribojamos.

Pastebėtina, jog pagrindiniuose teisės aktuose[44], reglamentuojančiuose asmens teisę į privataus gyvenimo neliečiamumo samprata nėra išskiriama viešo (fizinio) asmens sąvoka. Visgi, neabejotina, kad viešo asmens sąvoka patenka į konstitucinio lygmens apsaugą, tačiau pasižymi tam tikra specifika. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 60 dalyje nurodoma, jog „viešasis asmuo – valstybės politikas, teisėjas, valstybės ar savivaldybės pareigūnas, politinės partijos ir (ar) asociacijos vadovas, kuris dėl einamų pareigų arba savo darbo pobūdžio nuolat dalyvauja valstybinėje ar visuomeninėje veikloje, arba kitas asmuo, jeigu jis turi viešojo administravimo įgaliojimus ar administruoja viešųjų paslaugų teikimą arba jeigu jo nuolatinė veikla turi reikšmės viešiesiems reikalams“[45]. To paties įstatymo 14 straipsnio 3 dalyje įvirtinta, jog „informacija apie privatų gyvenimą gali būti skelbiama be žmogaus sutikimo tais atvejais, kai ji padeda atskleisti įstatymų pažeidimus ar nusikalstamas veikas, taip pat kai informacija yra pateikiama viešai nagrinėjant bylą. Be to, informacija apie viešo asmens privatų gyvenimą gali būti skelbiama be jo sutikimo, jeigu ši informacija atskleidžia visuomeninę reikšmę turinčias privataus šio asmens gyvenimo aplinkybes ar asmenines savybes“[46]. Preziumuojama, jog viešo asmens privataus gyvenimo ribos yra siauresnės. Todėl tam tikrais atvejais, informacija gali būti viešinama be asmens sutikimo.

Konstitucinis Teismas nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos konstitucijai“ yra išaiškinęs, jog „informacija apie viešojo asmens <...> privatų gyvenimą gali būti skelbiama be jo sutikimo, jeigu ši informacija atskleidžia visuomeninę reikšmę turinčias privataus šio asmens gyvenimo aplinkybes ar asmenines savybes, neprieštarauja Konstitucijos 22 straipsniui, pažymėtina, kad visuomeninėje ir politinėje

[43] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pataisos darbų kodekso 41 straipsnio 2 dalies (1997 m. liepos 2d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai,“ LRKT, bylos Nr. 3/01, https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta281

[44] Pagrindiniais teisės aktais laikytina: Konstitucija ir Konvencija.

[45] LR visuomenės informavimo įstatymas, *supra* note 5, 2 str. 60 d.

[46] LR visuomenės informavimo įstatymas, *supra* note 5, 14 str. 3d.

veikloje dalyvaujančių asmenų asmeninės savybės, jų elgesys bei kai kurios privataus gyvenimo aplinkybės gali turėti reikšmės viešiesiems reikalams. Visuomenės interesas apie šiuos asmenis žinoti daugiau negu apie kitus yra konstituciškai pagrįstas“[47].

Teisės doktrinoje, viešųjų (fizinių) asmenų grupės yra skiriamas į rūšis: viešieji asmenys ex officio ir trumpalaikiai viešieji asmenys[48]. Ex officio viešieji asmenys – viešieji asmenys pagal pareigas, kurie tokiais laikomi pagal savo einamų pareigų, veiklos ar visuomeninės padėties.[49] Šių asmenų grupei yra priskiriami kiti fiziniai asmenys, kurie turi viešojo administravimo įgaliojimus ar jų veikla turi reikšmės visuomeniniams reikalams. Trumpalaikiai viešieji asmenys – žmonės, „kurie susilaukia visuomenės dėmesio dėl tam tikro įvykio ar poelgio, tačiau tik trumpai. Po kurio laiko visuomenė juos (pvz., asmenį, išgelbėjusį skęstantį vaiką, gaisrininką, išnešusį iš degančio namo žmogų, lėktuvo pilotą, sėkmingai nutupdžiusį sugedusį orlaivį ir pan.) pamiršta ir neturi pagrįsto intereso jais domėtis“[50]. Toks skirstymas yra randamas ir teismų praktikoje. Pavyzdžiui, Aukščiausiasis Teismas civilinėje byloje Nr. 3K-3-1373/2002 nagrinėjo konfliktą tarp grupės moksleivių tėvų ir pedagogo elgesio. Teismas konstatavo, jog „apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai susiaurino viešojo asmens sampratą. Tiek teisės doktrina, tiek teismų praktika skiria dvi viešųjų asmenų rūšis – *ex officio* viešuosius asmenis ir trumpalaikius viešuosius asmenis. <...> Nagrinėjamos bylos atveju, atsižvelgiant į ieškovo pareigas ir dėl jo elgesio kilusią konfliktinę situaciją, jis neabejotinai buvo viešas asmuo“[51].

Taigi, teisėtas visuomenės interesas žinoti siejamas su asmens galima įtaka visuomenei. Vertindami asmens privataus gyvenimo ribas teismai turi atsižvelgti į visuomeninio ir politinio

[47] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos konstitucijai,“ LRKT, byla Nr. 36/2000, https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta311/content.

[48] Ąžuolas Čekanavičius, „Viešojo fizinio asmens sampratos problematika,“ iš *Privatinės teisės doktrina ir praktika: mokslinių straipsnių rinkinys,* Juozas Žilys, Gediminas Sagatys ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), p. 123.

[49] Liudvika Meškauskaitė, *Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai, antrasis papildytas leidimas*, (Vilnius: Registrų centras, 2018), p. 353

[50] Valentinas Mikelėnas, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga: asmenys, (Vilnius: Justitia, 2002), p. 56.

[51] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1373.

gyvenimo situaciją, asmenų įtaką visuomenei ir EŽTT.[52] Be kita ko, Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog „viešieji asmenys reprezentuoja visuomenę, valstybę, todėl jų veiklai keliami didesni reikalavimai nei eilinio visuomenės nario, o jų atžvilgiu taikomos kritikos ribos yra atitinkamai platesnės. Viešas asmuo turi būti pakantesnis kritikai ir nereikalauti panašių standartų, kaip privatus asmuo“[53]. Galima daryti prielaidą, jog viešo asmens teisės, lyginant su kitų (privačiųjų) asmenų teisėmis, privataus gyvenimo ribos yra siauresnės apimties.

Konstitucinis Teismas savo nutarimuose didelį dėmesį skiria tarptautiniams teisės aktams bei pažymi, jog asmens privataus gyvenimo neliečiamumo samprata turi būt aiškinama atsižvelgiant į valstybės tarptautinius įsipareigojimus. Pirmą kartą, ši teisė tarptautiniu mastu buvo įtvirtinta 1948 m. gruodžio 10 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos Visuotinėje žmogaus teisių ir laisvių deklaracijoje, kurios 12 straipsnis skelbia: „Niekas neturi patirti savavališko kišimosi į jo privatumą, šeimos gyvenimą, buitį ar susirašinėjimą arba kėsinimosi į jo garbę ir reputaciją. Kiekvienas turi teisę į įstatymo apsaugą nuo tokio kišimosi arba kėsinimosi“[54]. Visu šiuo teisės aktu imta vadovautis kaip gairėmis, kuriose įtvirtintos žmonijos vertybės, visuotinis idealas, kuriant ir plėtojant nacionalinę žmogaus teisių ir laisvių apsaugą. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos priėmimas savaime neapsaugojo nuo žmogus teisių pažeidimų, tačiau ji tapo svariu ginklu kovojant dėl visų žmonių laisvės, lygybės ir orumo.[55]

Pažymėtina, jog ir vėlesniame Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos leidinyje „Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas“ panašiai įtvirtina teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą. Šio pakto 17 straipsnyje 1 dalyje skelbiama, jog: „Niekas neturi patirti savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, jo būsto neliečiamybę, susirašinėjimo slaptumą, neteisėto kėsinimosi į jo garbę ir orumą“ bei 2 dalyje nurodoma, kad „kiekvienas asmuo turi teisę į įstatymo apsaugą nuo tokio kišimosi arba tokių pasikėsinimų“[56]. Visgi, sąvoka nėra konkretinama, paliekamas abstraktus jos aiškinimas, bandant apimti dauguma privataus gyvenimo sričių. Ši teiginį pagrindžia ir EŽTT išleistas leidinys „Praktinio priimtinumo kriterijų vadovas“,

[52] Liudvika Meškauskaitė, *supra* note 48, p. 357.

[53] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-130.

[54] Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, *supra* note 7, 12 str.

[55] Dainius Žalimas, „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija – svarbus ginklas kovojant dėl visų žmonių laisvės, lygybės ir orumo,“ *LRKT*, gruodžio 10, 2018, https://lrkt.lt/lt/dainius-zalimas-visuotine-zmogaus-teisiu-deklaracija-svarus-ginklas-kovojant-del-visu-zmoniu-laisves-lygybes-ir-orumo/1207.

[56] Paktas, *supra* note 8, 17 str. 1d.

kuriame randamas įvairių sričių sąrašas. Leidinyje nurodoma, jog į privataus asmens gyvenimo neliečiamumo sampratą patenka: 1) asmens fizinis, psichologinis ar moralinis neliečiamumas, 2) fizinė ir socialinė asmens tapatybė, 3) asmens teisė į vardą, pavardę, atvaizdą ir asmens fotografijas, 4) lyties tapatybė įskaitant asmens seksualinę orientaciją, gyvenimą ar dviejų tos pačios lyties asmenų emocinius santykius, 5) teisė į asmeninį tobulėjimą, 6) teisė į tėvystę, 7) asmens į asmeninio ar viešo pobūdžio veiklą bei su ja susijusių duomenų apsauga, 8) teisė į informaciją apie asmens sveikatą bei kt.[57] Šiuo atveju, pateiktas sąrašas taip pat nėra baigtinis, o tai leidžia teigti, jog sukurti vieningos bei nekintančios sąvokos yra neįmanoma dėl jos plataus turinio demokratinėje valstybėje.

Atkreiptinas dėmesys, jog tarptautiniuose teisės aktuose nemažai dėmesio yra skiriama nepilnamečių asmenų privataus gyvenimo reglamentavimui ir apsaugai. Pavyzdžiui, Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 40/33 yra patvirtintos Jungtinių Tautų standartinės minimalios nepilnamečių teisenos įgyvendinimo taisyklės (Pekino taisyklės). Aštuntos taisyklės pirmoje dalyje skelbiama, jog nepilnamečio teisė į privatų gyvenimą turi būti gerbiama „visomis pakopomis“[58] siekiant išvengti neigiamų padarinių, kurie kiltų dėl neteisėto viešumo ar šmeižto. Taisyklės antroje dalyje nurodoma, kad „iš principo nėra skelbiama jokia informacija, kuri gali leisti nustatyti nepilnamečio pažeidėjo tapatybę“. Ši taisyklė pabrėžia, jog nepilnametis asmuo yra ypatingai pažeidžiamas jo tapatybę apibūdinus neigiamai, todėl būtina ginti ir palaikyti asmens interesus. Taip pat, svarbu apsaugoti nepilnamečius nuo priešiško poveikio paviešinus informacija žiniasklaidoje apie įtarimus byloje[59]. Teisės aktuose randamas ir bendresnio pobūdžio apibūdinimas dėl nepilnamečio asmens privataus gyvenimo apsaugos. Pavyzdžiui, Vaiko teisių konvencijos 16 straipsnyje 1 dalyje priimta, jog „nė vienas vaikas neturi patirti savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį, šeimyninį gyvenimą, buto neliečiamybę, susirašinėjimo paslaptį arba neteisėto kėsinimosi į jo garbę ir reputaciją“[60]. Be kita ko, minėto straipsnio 2 dalyje reglamentuotas įpareigojimas valstybei ginti vaiką nuo neteisėto kišimosi ar kėsinimo į jo privataus gyvenimo neliečiamumą.

[57] Praktinis priimtinumo kriterijų vadovas, *Europos Taryba / Europos Žmogaus Teisių Teismas*, 2011, http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/Praktinis_%20priimtinumo_%20kriteriju_%20vadovas_2012_06.pdf, p.53-55.

[58] Visomis pakopomis – visose teisminių procesų stadijose.

[59] Generalinės Asamblėjos 1985 m. lapkričio 29d. rezoliucija „Jungtinių Tautų standartinės minimalios nepilnamečių teisenos įgyvendinimo taisyklės (Pekino taisyklės),“ Nr. 40/33.

[60] Vaiko teisių konvencija, *Valstybės žinios*, Nr. 60-15011 (1995).

Galima daryti prielaidą, jog nepilnamečio asmens privataus gyvenimo neliečiamumas yra itin jautri bei ypatingo dėmesio reikalaujanti sritis. Valstybė ir jos teisminės institucijos turi užtikrinti, jog vykdymo procese neatsirastų neigiami padariniai įtakojantys nepilnamečio asmens psichinę ir fizinę būklę.

Teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą koncepcija glaustai ir koncentruotai yra išdėstyta Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnyje. Kaip minėta, šis straipsnis yra glaudžiai siejęs su Konstitucijoje įtvirtintomis pamatinėmis teisės normomis. Analizuojamo straipsnio pirmoje dalyje skelbiama, jog „kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas“[61]. Nurodoma, jog yra ginamos keturios teisės, kurios tarpusavyje yra glaudžiai susijusios: 1) teisė į privataus (asmeninio) gyvenimo neliečiamumą, 2) teisė į šeimyninio gyvenimo gerbimą, 3) teisė į būsto neliečiamumą, 4) teisė į susirašinėjimo slaptumą. Kaip matyti, teisė į privataus gyvenimo gerbimą yra plačiausios apimties, o kitos trys laikytinos specifinėmis privataus gyvenimo sritimis.

Mokslinėje literatūroje randamas ir kitas panašus privataus gyvenimo neliečiamumo turinio skirstymas t.y., 1) informacinis privatumas, 2) kūno neliečiamumas, 3) komunikacinis privatumas, 4) asmens būsto ir teritorijos neliečiamumas[62]. EŽTT byloje „Denisov prieš Ukrainą“[63] nurodė, jog privataus gyvenimo sąvoka neapsiriboja vien tik „vidiniu ratu“, kuriame asmuo gali bei nori gyventi savo asmeninį gyvenimą be išorinio pasaulio įsikišimo. Sąvoka „privatus gyvenimas“ – plati, apimanti tiek fizinį, tiek psichologinį žmogaus vientisumą. Remiantis Ursula Kilkelly nuomone, EŽTT neišskyrė demokratinės visuomenės ypatybių, tačiau kalbėjo apie toleranciją ir platų mąstymą kaip du pagrindinius demokratinės visuomenės požymius.[64] Pažymima, jog Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnis papildomai saugo asmens teisę į asmeninį tobulėjimą, teisę užmegzti, plėtoti santykius su kitais žmonėmis bei išoriniu pasauliu.

Analizuojant EŽTT praktiką Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio atžvilgiu, tikslinga įvardinti teismo poziciją apibrėžiant bei saugant minėtas keturias

[61]Konvencija, *supra* note 2, 8 str.

[62] Artūras Panomariovas, Asmens privataus gyvenimo paslaptis ir su ja susijusios problemos baudžiamajame procese, Jurisprudencija, t. 23(15); 98-105, 2001, p.99 .

[63] Case 76639/11, *DENISOV v. UKRAINE*, Eur. Ct. H. R, judgment of 25 September 2018.

[64] Ursula Kilkelly, A guide to the implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights, *Human rights handbooks*, No. 1, https://www.refworld.org/docid/49f17e212.html, p. 31.

teises. Pirmuoju atveju, EŽTT yra pažymėjęs, jog „privataus gyvenimo“ sąvoka apima daugelį kriterijų susijusių su asmens tapatybe, pavyzdžiui, asmens vardas, nuotrauka, fizinis ir moralinis neliečiamumą.[65] Kitoje byloje[66] nurodo, jog pati sąvoka yra plati, tačiau nėra išsamiai apibrėžiama. Į privataus gyvenimo apibrėžimą įeina fizinis ir psichologinis asmens vientisumas, todėl sąvoka gali apimti įvairius asmens tapatybės aspektus: lytis, seksualinė orientacija, vardas ir kt. Ji apima asmeninę informaciją, kuri be jų sutikimo neturėtų būti skelbiama. EŽTT nuomone, teisė į asmeninio gyvenimo neliečiamumą apima daug sričių, pavyzdžiui, kai yra kėsinamasi į asmens reputaciją, orumą, atskleidžiama konfidenciali asmeninė informacija susijusi su įvaikinimu ar surogatine tėvyste, neteisėtas privačių duomenų rinkimas bei kt.[67]

Antruoju atveju, nagrinėjant teisę į šeimyninio gyvenimo gerbimą, tikslinga nurodyti, kas EŽTT nuomone laikytina šeima. Dar 1979 metais „Marckx prieš Belgiją“ teismas pažymėjo, kad šeimos gyvenimo sąvoka yra savarankiška sąvoka, o svarbiausia šeimos gyvenimo sudedamoji dalis yra teisė gyventi kartu, siekiant normalių šeimos santykių vystymosi.[68] Byloje „Paradiso ir Campanelli prieš Italją“ teismas nurodė, jog pagrindinis teismui rūpimas klausimas yra ar egzistuoja „šeimos gyvenimas“, kuris priklauso ir nuo tikrų praktiškų artimų asmeninių ryšių. Teismas nagrinėja de facto šeimos ryšius, pvz., pareiškėjų gyvenimą kartu, jei nėra teisinio šeimos gyvenimo pripažinimo („Johnston ir kiti prieš Airiją“).[69] Taip pat, EŽTT yra išaiškinęs, jog bendras gyvenimas nėra sine qua non (būtina sąlyga, be kurios neįmanoma ką nors pradėti[70]) tarp tėvų ir vaikų. Santuokos, kurios neatitinka nacionalinės teisės įstatymų, nėra kliūtis šeimos gyvenimui.[71] Kiek sudėtingesnė situacija yra nagrinėjant tos pačios lyties asmenų santykius. Byloje „Karner prieš Austriją“ teismas nagrinėjo ar ilgametis tos pačios lyties partneris gali būti laikomas šeimos nariu. Pagal Austrijos teisę tos pačios lyties partneris nebuvo pripažįstamas nuomininko šeimos nariu,

[65] Case 40660/08 and 60641/08, *VON HANNOVER v. GERMANY (No.2)*, Eur. Ct. H. R, judgment of 7 february 2012.

[66] Case 36345/16, *L.B. v. HUNGARY*, Eur. Ct. H. R, judgment 12 January 2021.

[67] Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights: right to respect for private and family life, home and correspondence, *ECtHR*, Updated on 31 August 2021, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_ENG.pdf, , p. 44-45.

[68] Case 6833/74, *MARCKX v. BELGIUM*, Eur. Ct. H. R, judgment 13 June 1979.

[69] Ursula Kilkelly, *supra* note 63, p.47.

[70] Conditio sine qua non apibrėžtis, *LKZ*, https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Conditio_sine_qua_non

[71] Ursula Kilkelly, *supra* note 63, p. 48.

tačiau EŽTT tai pripažino pažeidimu.[72] Kitoje byloje „Valliantos ir kiti prieš Graikiją“ teismas nurodė, jog Graikija, įteisinusi partnerystę tik skirtingos lyties asmenims, diskriminavo homoseksualius asmenis ir taip pažeidė jų teisę į privatų šeimos gyvenimą.[73] Be kita ko, remiantis EŽTT praktika šeimos gyvenimo sritis apima santykius susiklosčius tarp vaiko ir nebiologinio tėvo, įvaikinto vaiko ir tėvų, motinos ir įsūnio, brolių ir seserų, senelių ir anūkų ar net santykių susijusių su paveldėjimo teise. Apibendrinant, EŽTT nuomone Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija turi būti interpretuojama atsižvelgiant į visuomenės vystymąsi, šiuolaikines tendencijas ir į tai, kad nėra tik vienos „teisingos“ šeimos sampratos. Tos pačios lyties asmenys gali sukurti ilgalaikius, atsakingus tarpusavio santykius kurie privalo būti gerbiami vienos iš minėtų keturių teisių pagrindu.

Trečiuoju punktu, EŽTT savo praktikoje nemažai dėmesio skyrė teisės į būstą neliečiamybės apsaugai. Teismo praktikoje ne kartą yra pažymėta, jog sąvoka „būstas“ yra savarankiška ir jos klasifikavimas nepriklauso nuo nacionalinės teisės nuostatų. Remiantis Konvencijos 8 straipsnio originalios kalbos tekstu „home“ negali būti aiškinama siaurai, atsižvelgiant į tai, kad jos atitikmuo prancūzų kalboje „domicile“ turi platesnę reikšmę.[74] Tačiau turi būti įrodytas realus, egzistuojantis ir besitęsiantis tarpusavio ryšys. Pavyzdžiui, byloje „Gillow prie Jungtinę Karalystę“ EŽTT nagrinėjo pareiškėjų ryšį su gyvenamuoju būstu. Asmenys šeimos name gyveno dvejus metus, vėliau 19 metų dirbo užsienyje ir name negyveno. Teismas, atsižvelgdamas į tai, jog šis namas buvo pagrindinė šeimos gyvenamoji vieta bei tai, jog asmenys išvykdami paliko visus daiktus konstatavo, kad asmenys grįžo į tą namą su tikslu nuolat gyventi, todėl tai leidžia išsaugoti ryšį tarp pareiškėjų ir būsto.[75] Vėlesnėje praktikoje, atsižvelgiant į socialinius pokyčius ir kintančias tendencijas, byloje „Demades prieš Turkiją“ pareiškėjo antram atostogų namui buvo suteiktas „būsto“ statusas.[76] Teismas nurodė jog, pareiškėjo namas buvo pilnai apstatytas, šeima reguliariai juo naudojosi bei laikė nuosavu būstu. Šiuo sprendimu teismas įtvirtino galimybę kelias gyvenamąsias vietas pripažinti asmens būstu. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio

[72] Case 40016/98, *KARNER v. AUSTRIA*, Eur. Ct. H. R, judgment of 24 October 2003.

[73] Case 29381/09 and 32684/09, *VALLIANATOS AND OTHERS V GREECE*, Eur. Ct. H. R, judgment of 7 November 2013.

[74] Case 13710/88, NIEMIETZ v. GERMANY, Eur. Ct. H. R, judgment 16 December 1992.

[75] Case 9063/80, *GILLOW v. THE UNITED KINGDOM*, Eur. Ct. H. R, judgment 24 November 1986.

[76] Case 16219/90, *DEMADES v. TURKEY*, Eur. Ct. H. R, judgment 31 July 2003.

prasme asmens teisė į „būstą“ yra ginama nepriklausomai nuo to yra gyvenamosios vietos teisinis status įtvirtintas nacionalinėje teisėje ar ne. EŽTT nagrinėdamas bylas nustatinėja egzistuojantį, besitęsiantį asmens ryšį su gyvenamąja vieta, todėl asmens „būstu“ gali būti pripažįstami neteisėti pastatai, priekabiniai nameliai ar neteisėtas gyvenimas teisėtame pastate. Pažymėtina, jog asmens teisės į privataus būsto gerbimą pažeidimais yra pripažįstami ir tokie atvejai, kai valstybė nesiėmė tinkamų priemonių siekiant apsaugoti asmens gyvenamąją vietą. Pavyzdžiui, byloje „Surugiu prieš Rumuniją“ EŽTT nustatė 8 straipsnio pažeidimą dėl Rumunijos valdžios institucijų nacionalinių priemonių nebuvimo siekiant užtikrinti asmens teisę į būsto neliečiamumą. Pareiškėjas kreipėsi į teismą siekiant uždrausti pašaliniams patekti į būstą bei padaryti jam žalą, tačiau Rumunijos teismo sprendimas dėl naudojimosi būstu buvo įvykdytas tik po pusantrų metų nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos. Ko pasekoje, valstybė neįvykdė savo pozityviųjų pareigų pagal Konvencijos 8 straipsnį.[77]

Analizuojant paskutinį punktą – teisė į susirašinėjimo slaptumą, EŽTT konstatavo, jog pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio pirmą 1 dalį yra siekiama apsaugoti komunikacijos konfidencialumą įvairiose situacijose. Teisės į susirašinėjimo slaptumą turinys apima korespondenciją laiškais, atvirukais, siuntiniais, taip pat, asmenų pokalbius techninėmis priemonėmis (telefonai, kompiuteriai, elektroninis paštas, gaviklio pranešimai ir pan.), duomenis, kurie yra nusavinti iš išmaniųjų telefonų, kompiuterių ar privataus radijo ryšio.[78] Teismas taip pat yra pažymėjęs, jog susirašinėjimo turinys yra nesvarbus. Pavyzdžiui, byloje „Puzinas prieš Lietuvą“ buvo konstatuotas Konvencijos 8 straipsnio pažeidimas. Pažeidimas buvo nustatytas dėl to, kad asmeniui siųsti laiškai buvo atplėšti kalėjimo administracijos. Nors kalinių korespondencijos cenzūravimas Lietuvoje turi teisinį pagrindą, tačiau Teismui nebuvo pateiktą jokių įrodymų, kad toks įsikišimas buvo „būtinas demokratinėje visuomenėje“[79]. Galima teigti, jog EŽTT kiekvieną kartą nagrinėdamas konkrečią bylą sprendžia ar buvo pažeista asmens teisė į susirašinėjimo privatumą.

[77] Case 48995/99, *SURUGIU v. ROMANIA*, Eur. Ct. H. R, judment 20 April 2004.

[78] Ursula Kilkelly, *supra* note 63, p. 115.

[79] Case 44800/98, *PUZINAS v. LITHUANIA*, Eur. Ct. H. R, judgment 14 March 2002.

1.2. Privatumo ribojimo kriterijai ir teisinės atsakomybės nustatytas

Šiuolaikinių demokratinių valstybių piliečių gyvenimas nuolat kinta bei tobulėja. Per pastaruosius dešimtmečius, atsiradus naujų informacinių technologijų, žmonių bendravimo forma, įpročiai ar paslaugų gavimas iš dalies persikėlė į virtualų pasaulį. Dauguma asmenų naudojasi mobiliuoju ryšiu, elektroniniu paštu, bendrauja socialiniuose tinkluose ar naudojasi elektroninės bankininkystės paslaugomis siekiant apmokėti sąskaitas bei įsigyti norimas prekes. Neabejotina, jog naujų inovacijų atsiradimas gerina kasdienį žmonių gyvenimą jį supaprastindamas, tačiau visa tai kelia grėsmę asmens privataus gyvenimo neliečiamumo apsaugai.

Aukščiausią teisinę galią turinčiame akte įtvirtintas pamatinis teisės principas, kuris įpareigoja žmogų, įgyvendinant savo teises bei naudojantis savo laisvėmis, laikytis Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių.[80] Jis liečia ribas, kurių žmogus negali peržengti. „Laisvė tradiciškai suprantama kaip galimybė daryti visa tai, kas nėra žalinga visuomenei“[81]. Visgi, problemos kyla ne įtvirtinat šiuos principus, bet siekiant juos įgyvendinti praktiškai. Valstybės institucijos yra įpareigotos sukurti veiksmingą teisinę sistemą bei užtikrinti jog asmens prigimtinės teisės nebūtų pažeistos. Pažymėtina, jog Konstitucijoje ir Konvencijoje bei EŽTT ir Lietuvos teismų praktikoje yra pateikti pagrindai, kuriais asmens privataus gyvenimo ribojimai yra galimi.

Teisė į privatumą nėra absoliuti, tai aiškiai atspindi Konstitucijos 22 straipsnio 3 ir 4 dalys. Teisės norma skelbia, jog „informacija apie asmens apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą. Įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsinimosi į jo garbę ir orumą“[82]. Tai reiškia, kad pagrindiniame valstybės įstatyme, turinčiame aukščiausią teisinę galią yra tiesiogiai nurodyti trys būtini kriterijai siekiant rinkti informaciją apie privatų asmens gyvenimą: 1) institucinis (tik teismo sprendimu), 2) teisėtumo (tik pagal įstatymą) ir 3) pagrįstumo kriterijus (motyvuotas teismo sprendimas). Ši kriterijų visuma sudaro galimybę tam tikrais atvejais apriboti asmens teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą.

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti atvejai, kurias gali būti ribojamas privataus gyvenimo neliečiamumas. Pažymėtina, jog

[80] Konstitucija, *supra* note 1, 28 str.

[81] *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras/ 1 dalis* (Vilnius: Teisės institutas, 2000), p. 212.

[82] Konstitucija, *supra* note 1, *22 str*.

analizuojamo straipsnio 2 dalyje pateiktas sąrašas yra baigtinis ir jokiais kitais pagrindais teisė į privatų gyvenimą negali būti varžoma. Kita vertus, asmens privataus gyvenimo ribojimo galimybė išlieka, kai tai yra įsakmiai bei tiesiogiai įtvirtinta valstybės nacionaliniuose įstatymuose. Esminė sąlyga, kuria remiantis teisė į privatumą gali būti suvaržyta yra tada, kai tai yra būtina demokratinėje valstybėje. Pavyzdžiui, anksčiau aptartoje byloje „Puzinas prieš Lietuvą“[83] kalinio susirašinėjimo cenzūravimas buvo pripažintas teisėtas bei turintis teisinį pagrindą, tačiau teisme nebuvo įrodyta sąlyga, jog tai buvo būtina demokratinėje visuomenėje.

EŽTT yra ne kartą nurodęs, jog priimant sprendimą byloje remiamasi principiniais elementais, tokiais kaip demokratinis būtinumas, teisės ribojimo proporcingumas ir nacionalinio reglamentavimo atitikimas konvencijos nuostatoms. Atkreiptinas dėmesys, jog EŽTT vertindamas nacionalinės teisės reglamentavimą aiškinasi ar atitinkama teisės norma yra aiški bei prieinama piliečiams, ar teisinis reglamentavimas yra tinkamai formuluojamas t.y., ar asmenys, kurie yra traukiami atsakomybėn už nusikalstamą veiką suprato bei galėjo numatyti pasekmes. Taip pat, tiria bei analizuoja, ar nacionalinė teisė įtvirtina adekvačius saugiklius prieš saugomus objektus, pamatines vertybes.

Remiantis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio 2 dalimi, ribojimai pateisinami tik tais atvejais, kai siekiama užtikrinti bei apsaugoti šiuos gėrius: 1) valstybės saugumas, 2) visuomenės apsauga, 3) ekonominė šalies gerovė, 4) žmonių sveikata, 5) visuomenės moralė, 6) kitų asmenų teisių ir laisvių apsauga, 7) siekiama užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikalstamai veikai. EŽTT byloje „Olsson prieš Švediją“ konstatuota, jog pagal nusistovėjusią praktiką, sąvoka būtinybė reiškia tai, kad kišimasis turi atitikti neatidėliotiną visuomenės socialinį poreikį ir būti proporcingas teisėtam tikslui pasiekti.[84] Visgi, kiekvienos konkrečios situacijos atveju, teismai remdamiesi bylos aplinkybėmis bei jiems suteiktomis platesnėmis vertinimo laisvės ribomis sprendžia: ar kišimasis į asmens teise naudotis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ginamomis vertybėmis yra pateisinamas ar vis dėl to laikytinas pažeidimu.

EŽTT pateikia sąrašą, kuriame nurodo galimas asmens teisės į privataus gyvenimo neliečiamumo apribojimo formas. Tokiomis formomis laikytina: 1) asmens krata ir konfiskavimas, 2) komunikacijų ir telefoninių pokalbių sekimas, 3) viešųjų vietų stebėjimą vaizdo kameromis, kai vaizdo duomenys yra įrašomi, saugomi ir viešai skelbiami 4) asmens sekimas pasinaudojant

[83] *PUZINAS v. LITHUANIA, supra note 78.*

[84] Case 10465/83, *OLSSON v. SWEDEN (No. 1*), Eur. Ct. H. R, judgment 24 March 1988.

techninėmis priemonėmis, 5) darbuotojo stebėjimas vaizdo kameromis darbo vietoje, 6) didelis aplinkos užterštumo lygis, kuris įtakoja asmenų sveikatą ir kt[85]. Teisės suvaržymai galimi ir kitose asmens privataus gyvenimo srityse, tačiau, visais atvejai, pasirinktos priemonės turi būti teisėtos, proporcingos ir būtinos siekiant užkardyti nusikalstamas veikas.

Minėta, jog EŽTT išplėtota asmens privataus gyvenimo samprata įpareigojo valstybę sukurti bei įgyvendinti teisinę sistema, kurioje siekiama užtikrinti Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos reglamentuotą teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą bei pagarbą individo privačiam gyvenimui. Valstybės pozityvieji įsipareigojimai apima pareigą saugoti ir įgyventi priemones, siekiant užtikrinti realią pagarbą asmens privačiam gyvenimui. Tarptautiniuose teisės aktuose ir Konstitucijos 2 skyriuje „Žmogus ir valstybė“ įtvirtintos vertybės dėl savo svarbos atsidūrė konstitucinio reglamentavimo lygmenyje, o šių nuostatų pažeidimas gali užtraukti civilinę, administracinę ar baudžiamąją atsakomybę.

CK 2 knygos 23 straipsnyje 1 dalis skelbia, jog „fizinio asmens privatus gyvenimas neliečiamas. Informacija apie asmens privatų gyvenimą gali būti skelbiama tik jo sutikimu. Po asmens mirties tokį sutikimą gali duoti jo sutuoktinis, tėvai ar vaikai“[86]. Komentuojamame straipsnyje atkartojamos Konstitucijos ir Konvencijos normos bei pažymima, jog informacija gali būti skelbiama tik su individo sutikimu. Straipsnyje nedetalizuojama kokiomis priemonėmis tai galima atlikti, todėl sutikimą asmuo gali duoti žodžiu, raštu ar konkliudentiniais veiksmais. CK 2 knygos 23 straipsnio 2 dalyje yra detalizuojama, kokias veiksmais yra pažeidžiama asmens teisė į privatų gyvenimą. Tokiais veiksmais laikytina: 1) neteisėtas įėjimas į asmens gyvenamąsias ar kitokias patalpas, aptvertą teritoriją, 2) neteisėtas asmens stebėjimas, 3) neteisėtas asmens ir jo turto apieškojimas, 4) asmens pokalbių telefonu, susirašinėjimo ar kitokios korespondencijos bei asmeninių užrašų ir informacijos konfidencialumo pažeidimas, 5) duomenų apie asmens sveikatos būklę paskelbimas pažeidžiant įstatymų nustatytą tvarką, 6) kitokie neteisėti veiksmai.[87] Pateiktas deliktų sąrašas nėra baigtinis ir praktikoje jis pasipildo naujomis asmens privataus gyvenimo sritimis, kuriose nustatomi pažeidimai.

[85] Praktinis priimtinumo kriterijų vadovas, *supra* note 56, p. 55.

[86] CK, *supra* note 3, 2.23 str. 1 d.

[87] CK, *supra* note 3, 2.23 str 2d.

Analizuojamo straipsnio 2 dalyje „ne tik išvardyti galimi teisės į privatų gyvenimą pažeidimai, bet ir atskleidžiama sąvokos „privatus gyvenimas“ turinys“.[88] Komentuojamo straipsnio 3 dalyje sąrašas papildomas draudimais, kurie susiję su asmens privataus gyvenimo neliečiamumo apsauga. Šiuo atveju nurodoma, jog draudžiama rinkti bei skleisti surinktą informaciją, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis. Išimtis numatyta to paties straipsnio 5 dalyje t.y., „Šio straipsnio 1 ir 3 dalyse numatyti apribojimai, susiję su informacijos apie asmenį skelbimu ir rinkimu, netaikomi, kai tai daroma motyvuotu teismo sprendimu“[89]. Savaime, norma draudžia rinkti informaciją tik susijusią su asmens privačiu gyvenimu, todėl prašymai pateikti informaciją nėra normos apimties dalis. Pastebėtina, jog CK 2.23 straipsnio 3 dalis nedraudžia skelbti informacijos apie viešą asmenį t.y., „atsižvelgiant į asmens einamas pareigas ar padėtį visuomenėje, tokios informacijos skleidimas atitinka teisėtą ir pagrįstą visuomenės interesą tokią informaciją žinoti“[90].

CK 2.23 straipsnio 4 dalyje įtvirtinti teisės į privatų gyvenimą civiliniai teisiniai būdai. Norma skelbia, jog neteisėtais veiksmais pažeidus individo teisę į privatų gyvenimą yra užtikrinama galimybė reikšti ieškinį dėl turtinės ar neturtinės žalos atlyginimo. Pažeista teisė į privatų gyvenimą gali būti ginama: 1) pareiškiant ieškinį dėl veiksmų, kuriais realiai yra pažeidžiama asmens teisė, nutraukimo, 2) pareiškiant prevencinį ieškinį dėl veiksmų, kurie dar nebuvo atlikti, uždraudimo[91]. Pažymėtina, jog subjektinė asmens teisė į privatumą nėra absoliuti, todėl galimi ribojimai, kurie yra aptarti nagrinėjant Konvencijos 8 straipsnį. Atkreiptinas dėmesys, jog asmens privataus gyvenimo neliečiamumo apsauga yra reglamentuota ne tik CK 2.23 straipsnyje, bet ir kituose atskiruose straipsniuose pagal civilinės teisės saugomą objektą. Pavyzdžiui, CK 2.20 ir 2.21 straipsniai numato teisę į vardą ir jos gynimą, CK 2.22 straipsnis – teisę į atvaizdą ir jo apsaugą, CK 2.24 straipsnis – asmens garbės ir orumo gynimas, CK 2.25 straipsnis – saugo asmens teisę į kūno neliečiamumą ir vientisumą, CK2.26 straipsnis – fizinio asmens laisvę bei CK 2.27 straipsnis, kuris užtikrina asmens teisę pasikeisti lytį.

ANK privataus gyvenimo apsaugai užtikrinti yra skirtas 10 skyrius „Administraciniai nusižengimai, susiję su asmens lygiateisiškumu ir privataus gyvenimo neliečiamumu“, kuriame numatyta administracinė atsakomybė už neteisėtą asmens duomenų tvarkymą ir privatumo

[88] CK komentaras, *supra* note 49, p. 59-60.

[89] CK, *supra* note 3, 2.23 str. 5d.

[90] CK, *supra* note 3, 2.23 str. 3d.

[91] CK komentaras, *supra* note 49, p. 63.

apsaugos pažeidimą elektroninių ryšių srityje.[92] ANK 83 straipsnio 1 dalyje reglamentuota: „Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatyme nustatyto asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos pažeidimas užtraukia baudą asmenims nuo vieno šimto penkiasdešimt iki penkių šimtų aštuoniasdešimt eurų ir juridinių asmenų vadovams ar kitiems atsakingiems asmenims – nuo trijų šimtų iki vieno tūkstančio vieno šimto penkiasdešimt eurų“[93]. Sekančioje dalyje už pakartotinai padarytus administracinius nusižengimus griežtinama norma, skiriamos didesnės baudos. Pažymėtina, jog analizuojamame straipsnyje konkretinamas kitas įstatymas, kurio tikslas reguliuoti visuomeninius santykius, susijusius su elektroninėmis paslaugomis, tinklais bei priemonėmis.

Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo pakeitimo įstatyme, viename iš reguliavimo principu nurodyta, kad asmens teisės ir laisvės gali būti apribojamos tik tais atvejais, kai tokie apribojimai yra numatyti įstatymų ir jie nekeičia šių teisių ir laisvių esmės. Nacionalinės priemonės turi būti taikomos laikantis nekaltumo prezumpcijos ir užtikrinant asmens teisę į privatumą bei asmenis turi būti garantuojama teisė į teisingą, nešališką procesą.[94] Asmens privataus gyvenimo apsauga yra įtvirtinta ir kituose ANK straipsniuose. Pavyzdžiui, ANK 570 straipsnyje aptariamas administracinių bylų nagrinėjimo proceso viešumas. Komentuojamo straipsnio 1 dalyje reglamentuota, jog žodinio proceso tvarka bylos nagrinėjimas vyksta viešai, tačiau 2 dalyje numatyta galimybė administracinių nusižengimų bylas nagrinėti uždarame posėdyje. Neviešo bylų nagrinėjimo galimybė numatyta tada, kai yra siekiama „apsaugoti asmenų privatų gyvenimą, profesinę, komercinę, pramoninę, banko, kredito unijos ar centrinės kredito unijos paslaptį, taip pat kai nagrinėjamos bylos dėl administracinių nusižengimų, kuriuos padarė arba per kuriuos nukentėjo nepilnamečiai“[95]. Apibendrinat, tikslinga pateikti Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nuomonę dėl asmens privataus gyvenimo apsaugos. Byloje Nr. eA-146-415/2022 teismas pabrėžė, jog „asmens privatus gyvenimas visada siejamas su konkretaus asmens asmenine nuožiūra, nes tik pats asmuo turi teisę nuspręsti, kokią informaciją apie savo privatų gyvenimą ir kiek jos atskleisti viešai“[96].

[92] ANK, *supra* note 4, 83 str.

[93] *Ibid.*

[94] Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo pakeitimo įstatymas, *TAR*, Nr. 2021-24230, 2021, 2 str. 5d.

[95] ANK, *supra* note 4, 507 str. 2d.

[96] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. vasario 9 d. nutartis Nr. eA-146-415/2022.

Analizuojant asmens privataus gyvenimo neliečiamumą BPK kontekste, pasakytina jog BPK 44 straipsnio 9 dalyje reikalaujama, jog būtų gerbiamas asmens ir jo šeimos privatus gyvenimas, taip pat teisę į būsto neliečiamybę, susirašinėjimo, telefoninių pokalbių ir kitokio susižinojimo slaptumas.[97] Tačiau antroje dalyje nurodoma, jog egzistuoja suvaržymų galimybė. Suvaržymai galimi, kai tai yra reglamentuoja įstatyme, proceso veiksmai atliekami tiksliai laikantis normos bei tuos veiksmus atlieka teisėsaugos pareigūnai. Varžančiais veiksmais laikytina: krata, asmens krata, poėmis, technologinėmis priemonėmis perduodamos informacijos kontrolė, slaptas sekimas ir pan. Pažymėtina, jog intervencija į asmens privatumą turi apsaugos priemones. Pavyzdžiui, krata gali būti atliekama tik motyvuota ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi arba asmens kratą, nepriėmus dėl to atskiros nutarties, gali atlikti tik tos pačios lyties pareigūnas ir pan. Todėl, pasak Artūro Panomariovo „baudžiamasis procesas yra „universalus instrumentas“, nes naudojant jį galima ne tik pažeisti asmens privataus gyvenimo paslaptis, bet ir jas apsaugoti“[98]. Be kita ko, „teismai, nustatę, jog asmens teisės ribojimą reguliuojantis įstatymas neatitinka įstatymo kokybės reikalavimo, ir siekdami užtikrinti asmens konstitucinės teisės į privatumą apsaugą, turi arba inicijuoti tokio įstatymo atitikties Konstitucijai patikros procesą, arba *ad hoc* taikyti Konstituciją, baudžiamojo proceso principus, nagrinėjamu atveju – paprastai proporcingumo principą, taip kompensuodami nekokybišką įstatymą“[99].

Lietuvoje, atsižvelgiant į nusikalstamos veikos pavojingumą ir valstybės teisinę sistemą, už sunkiausius žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimus asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Atkreiptinas dėmesys, jog nekartą Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad „baudžiamoji atsakomybė demokratinėje visuomenėje turi būti suvokiama kaip kraštutinė, paskutinė priemonė (ultima ratio), naudojama saugomų teisinių gėrių, vertybių apsaugai tais atvejais, kai švelnesnėmis priemonėmis tų pačių tikslų negalima pasiekti“[100]. Asmens privataus gyvenimo neliečiamumo apsaugos mechanizmas įtvirtintas BK XXIV skyriuje „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“. BK 165 straipsniu siekiama užkardyti nusikalstamas

[97] BPK, *supra* note 9, 44 str. 9 d.

[98] Artūras Panomariovas, *supra* note 61, p. 100.

[99] Rima Ažubalytė, „Privataus asmens gyvenimo ribojimas slaptomis priemonėmis: (ne)kokybiško įstatymo problema,“ *Jurisprudencija*, 26(2), 2019, p. 289.

[100] Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-241-354/2016.

veikas, kurios pažeidžia Konstitucijos garantuojamą žmogaus būsto neliečiamybę. Analizuojamo straipsnio dispozicijoje nurodoma, jog nusikalstama veika padaroma tokiais veiksmais kaip asmens neteisėtas slaptas ar atviras, panaudojant apgaulę, smurtą arba kitokį būdą, įsibrovimas į kito žmogaus gyvenamąjį namą, butą ar kitą gyvenamąją patalpą arba jos priklausinius, įskaitant saugomą būsto teritoriją. Pažymėtina, jog patekimo į būstą sąrašas nėra baigtinis, todėl galimi ir kiti įvairūs būdai. Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 2K-134-222/2019 kaltinamasis išspyrė buto duris, siekdamas patekti į nukentėjusiosios gyvenamąją patalpą bei ją iššaginti.[101] Kitoje byloje Nr. 1A-205-354/2018 asmuo turėdamas tikslą pagrobti svetimą turtą, pritaikytu raktu (visrakčiu) atrakindamas buto lauko durų spyną ir taip įsibrovė į nukentėjusiajai priklausantį butą.[102] Asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn nuo to momento, kai veikdamas tiesiogine tyčia įsibrovė į kito žmogaus būstą, taip pažeisdamas kito asmens būsto neliečiamumą.

BK 166 straipsnyje „Asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas“ nusikaltimo objektas – asmenų bendravimo ryšio priemonėmis tvarka ir slaptumas. Analizuojamo straipsnio dispozicijoje nurodoma, kad asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimu yra laikoma neteisėtas korespondencijos ar siuntinio paėmimas, elektroninių ryšių tinklais siunčiamų pranešimų fiksavimas, stebėjimas ar klausymasis, taip pat, kitoks asmens susižinojimo neliečiamumo principas. BK 166 straipsniu siekiama uždrausti bet kokią nusikalstamos veikos formą, kai susirašinėjimas ar kitoks asmenų susižinojimas stebimas ar kontroliuojamas nesilaikant įstatymo numatytų taisyklių ir apribojimų, pažeidžia saugomą konstitucinės vertybę.

Kituose BK 167 ir BK 168 straipsniuose numatyti tokie pažeidimai, kaip neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas bei jos atskleidimas ar panaudojimas. Nagrinėjamu atveju, informacijos apie privatų asmens gyvenimo rinkimas yra tyčiniai neteisėti veiksmai, kuriais siekiama sužinoti viešai nepaskelbtus gyvenimo faktus. Pažymėtina, jog BK 167 straipsnis informacijos rinkimo būdų nedetalizuoja. Teisinėje jurisprudencijoje nurodoma, jog tai visi įmanomi, aktyvūs veikimo metodai: asmens stebėjimas, sekimas, privačios valdos stebėjimas dokumentų rinkimas, kopijavimas ir pan. Baudžiamoji atsakomybė netaikoma, kai informacija apie

[101] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. gegužės 09 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-134-222/2019.

[102] Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-205-354/2018.

privatų žmogaus gyvenimą yra renkama teisėtai, remiantis nacionalinėje valstybėje priimtais įstatymai arba motyvuotu kompetentingos institucijos nutarimu.

BK 168 straipsnis yra glaudžiai susijęs su aptarta nusikalstama veika. Neretai, nusikalstamą veiką padaręs asmuo, siekdamas asmeninės naudos, neteisėtai surinktą informaciją siekia viešai paskelbti ar panaudoti. Viešu informacijos apie privatų žmogaus gyvenimą paskelbimu laikytini tokie veiksmais, kurias neapibrėžtam adresatų ratui, panaudojant technologines priemones yra atskleidžiama surinkta informacija. Atkreiptinas dėmesys, jog nagrinėjamu atveju, informacija gali būti įgyta teisėtai t.y., informacija sužinota pasinaudojant tarnybine ar profesine padėtimi arba neteisėtai pažeidžiant BK 165-167 straipsnius. Visais atvejais, surinkta informacija negali būti atskleista, viešinama ar skelbiama be asmens sutikimo. Remiantis BK normų analize, asmuo neteisėtai rinkęs ar atskleidęs kito žmogaus privataus gyvenimo faktus, gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn.

Vertinant pateiktą informaciją, galima teigti, jog teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą samprata apima ne tik Konstitucijoje ar Konvencijoje tiesiogiai išvardintas asmens privataus gyvenimo sritis, bet ir kitus aspektus, kurie yra tiesiogiai susiję su saugomomis vertybėmis. Tiek tarptautinių, tiek nacionalinių teismų praktikoje konstatuojama, jog visa apimančios asmens privataus gyvenimo sąvokos nėra įmanoma pateikti, todėl ji turi būti suprantama plačiai, o saugomų objektų sąrašas nuolat papildomas. Be kita ko, teismų praktikos gausa rodo vis didesnį visuomenės domėjimąsi viešojo ir privataus asmens gyvenimo apsauga bei nagrinėjamos temos aktualumą. Svarbu, jog nacionalinės teisės normos būtų aiškiai bei tiksliai reglamentuotos, taip pat, suprantamos ir prieinamos valstybės piliečiams. Galima teigti, jog vykstant nuolatinėms socialinės, politinėms ir ekonominės permainoms visų aptartų teisės aktų nuostatos Lietuvoje nėra visiškai įgyvendintos, o probleminės sritys ar teisės spragos yra sprendžiamos teismų praktikoje. Apibendrinat pasakytina, jog kuriant ir plėtojant asmens teisės į privataus gyvenimo neliečiamumo sampratą, ypač svarbu pateikti informaciją visuomenei, supažindinti su mokslo plėtra, taip siekiant užtikrinti tinkama demokratinės valstybės apsauga pamatinėms Konstitucijos vertybėms bei principams.

2) ASMENS SUSIŽINOJIMO NELIEČIAMUMO PAŽEIDIMAS (LR BK 166 STRAIPSNIS) SUDĖTIES ANALIZĖ

Dabartiniu metu pasaulyje intensyvus technologijų vystymasis sąlygojo įvairių nusikalstamo elgesio formų atsiradimą ir plitimą. Plėtojantis technologiniams procesams bei visuomenės informavimo galimybei, viešoje erdvėje pasirodanti informacija neretai pažeidžia asmens privataus gyvenimo neliečiamumą. Preziumuojama, jog tokių pažeidimų atsiradimą įtakoja objektyvios ir subjektyvios visuomenės vystymosi tendencijos. Objektyvia, išorinės raiškos raida laikytina tai, jog dalis asmens privataus gyvenimo persikelia į elektroninę erdvę. Inovacijų ir technologijų komunikacija supaprastina kasdienį bendravimą, skatindama žmones naudotis internetu, elektroniniu paštu, socialiniais tikslais įdiegiant įvairias programėles kompiuteriuose ar mobiliuosiuose telefonuose. Toks bendravimo būdas ir informacijos dalinimasis įgyja naujų susižinojimo formų, kuriomis gali būti pažeidžiama asmens teisė į privatų bendravimą viešojo ryšio priemonėmis. Antruoju atveju, socialiai reikšmingi subjektyvieji požymiai, kuriais atskleidžiamas asmens suvokimas, technologinis išprusimas ir vartotojų informuotumas naudojant naujas asmenines bei visuomenines komunikacijos priemones. Šiuolaikinėje visuomenėje nebeužtenka tik žinoti įstatymo nuostatas, todėl didėjant informacijos srautui būtina suvokti įstatymų, taip pat ir kodeksų normų prasmę siekiant tinkamai užtikrinti BK saugomą vertybę – asmens susižinojimo neliečiamumą.

2.1. Objektyvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai

BK saugo daug įvairių visuomenės vertybių, tarp jų – asmens privataus gyvenimo neliečiamumą. Žmogaus poelgį galima įvardyti nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimų tik kai nustatyti vis nusikalstamos veikos sudėties požymiai.[103]

Objektyvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai – tai išorinė, matoma nusikalstamos veikos dalis, kurioje apibrėžiamas neteisėtas žmogaus poelgis ir aplinkybės. Šių požymių visuma atskleidžia, koks žmogaus poelgis, kokiomis aplinkybėmis yra baudžiamas. Taip pat, detalizuoja kokie įstatyme numatyti pavojingi nusikalstamos veikos padariniai užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Pažymėtina, jog svarbus „veiksnys, nulemiantis žmogaus poelgio pavojingumą ir

[103] Vytautas Piesliakas, *Lietuvos baudžiamoji teisė, pirmoji knyga: baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai* (Vilnius: Justitia, 2006), p. 205.

baudžiamąjį teisinį jo vertinimą, yra vertybės arba gėriai, kuriems šis poelgis daro žalą ar kelia pavojų“[104].

2.1.1. *Asmens privatus gyvenimas, kaip baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė.*

LR BK 166 straipsnyje „Asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas“ yra glaudžiai susijęs su Konstitucijos 22 straipsniu, kuriame skelbiama, jog asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas yra neliečiami. Baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė – privatus žmonių bendravimas viešojo ryšio priemonėmis tvarka ir slaptumas. Susirašinėjimo slaptumas kaip vieną svarbiausių gyvenimo vertybių įtvirtina ir gina Konvencijos 8 straipsnis, Visuotinės žmogaus teisių deklaracija bei Paktas. Teisės aktuose apibrėžta pagarba privataus pobūdžio informacijai tarp asmenų, akcentuojamas susirašinėjimo slaptumas. Asmens teisė į privataus gyvenimo susižinojimo slaptumą yra garantuojama nepriklausomai nuo jos turinio. Aukščiausiasis Teismas, taip pat, nurodo, jog „iš konstitucinio privataus gyvenimo neliečiamumo principo reglamentavimo matyti, jog siekiant užtikrinti veiksmingą privatumo apsaugą, informacijos apie asmens privatų gyvenimą rinkimo procesas iš esmės formalizuojamas, siejamas su įstatymo nustatyta tvarka ir teismo sprendimo priėmimu. Taigi laisvai veikiantys privatūs asmenys paprastai neturi teisės rinkti tokios informacijos“[105].

Susirašinėjimas ir pranešimu siuntimas suprantamas kaip asmenų, įstaigų bei organizacijų pasikeitimas informacija įvairiais būdais. Mindaugo Lankausko teigimu, EŽTT yra nurodęs, kad „susižinojimas apima ne tik paštu siunčiamus laiškus, tačiau ir pokalbius telefonu (įskaitant ir pokalbius biuro telefonu), susirašinėjimą elektroniniu paštu ir kitokio susižinojimo priemones. Iš EŽTT praktikos matyti, <...> jog asmens susirašinėjimu būtų laikoma ir privačios žinutės socialiniuose tinkluose ar susirašinėjimas naudojantis programa „Skype“, net jei EŽTT konkrečiai to dar nėra išsakęs“[106]. Pastebėtina, jog pasikeitimas privataus pobūdžio informacija realizuojamas per viešai paslaugas teikiančias įstaigas, siekiant užtikrinti saugomą gėrį – asmens privataus gyvenimo neliečiamumą.

Kaip minėta anksčiau, teisė laisvai ir slaptai keistis asmeninio pobūdžio informacija nėra absoliuti, todėl tam tikrais atvejai yra galimas jos suvaržymas. Tokio ribojimo pagrindus numato

[104] *Ibid*, p. 210.

[105] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-198/2013.

[106] Mindaugas Lankauskas, *supra* note 13, p. 66

BPK, Operatyvinės veiklos įstatymo, Bausmių vykdymo kodekso normos. Visgi, kai susirašinėjimas ar kitoks asmens susižinojimas stebimas ar kontroliuojamas nesilaikant įstatyme nustatytų taisyklių, sudaro neteisėtą konstitucinės teisės pažeidimą. Kalbant apie susižinojimo kontrolę pažymėtina, jog „įsikišimo į privataus gyvenimo neliečiamumą tvarką reglamentuojantis įstatymas būtų pakankamai aiškus, detalus ir užtikrintų asmeniui tinkamą apsaugą nuo valstybinių institucijų pareigūnų ir trečiųjų asmenų piktnaudžiavimo“[107]. Asmens privataus gyvenimo susižinojimo kontrolės priemonės turi būti reglamentuotos įstatymu, viešai paskelbtos bei prieinamos piliečiams. Slaptumo pažeidimas traktuojamas kaip neteisėtas susipažinimas su siunčiama korespondencija ar jos turiniu, taip pat, įrašų, kopijų darymas be asmens sutikimo. Teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai įkalinimo įstaigoje esančio žmogaus teisė į korespondencijos slaptumą yra pažeidžiama. EŽTT nagrinėtoje byloje Valašinas prieš Lietuvą situacija panaši į anksčiau darbe analizuotą situaciją byloje Puzinas prieš Lietuvą. Nagrinėjamu atveju, remiantis kolonijos viršininko laišku, teismas konstatavo, jog „pareiškėjo laiškai Konvencijos institucijoms ir iš jų būdavo atplėšiami ir pareiškėjui nebūdavo leidžiama pasilikti jam adresuotų laiškų. Taigi buvo ribojama Konvencijos 8 straipsnyje numatyta pareiškėjo teisė į susirašinėjimo slaptumą <...> Apribojimas šioje byloje turėjo teisinį pagrindą, <...> juo buvo siekiama teisėto tikslo – “užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams”. Tačiau dėl apribojimo būtinumo Vyriausybė nenurodė jokių priežasčių, kurios galėtų pateisinti laiškų Teismui, kurių konfidencialumas turi būti gerbiamas, kontrolę. Todėl skundžiamas apribojimas nebuvo būtinas demokratinėje visuomenėje Konvencijos 8 straipsnio 2 dalies prasme“[108]. Pažymėtina, jog remiantis EŽTT praktika, asmens susižinojimo teisės pažeidimui yra taikomas de minimis principas. Byloje Narinen prieš Suomija konstatuota, jog vieno voko atplėšimas, net ir nesusipažinus su korespondencijos turiniu gali būti traktuojamas kaip asmens privataus gyvenimo pažeidimas.[109]

Taigi, asmens keitimasis privataus pobūdžio informacija yra individo privataus gyvenimo dalis, kuri leidžia asmenis palaikyti tarpusavio ryšius bei turėti galimybę bendrauti slaptai, nepatiriant neteisėto kišimosi į jo privatų gyvenimą. Individo teisė užmegzti bei plėtoti santykius gali būti ribojama tik tada kai kyla reali grėsmė valstybės ar visuomenės saugumui, šalies

[107] Liudvika Meškauskaitė , *supra* note 12, p. 33.

[108] Case 44558/98, *VALAŠINAS v. LITHUANIA,* Eur. Ct. H. R, judgment 24 July 2001.

[109] Case 45027/98, *NARINEN v. FINLAND,* Eur. Ct. H. R, judgment 1 June 2004.

ekonominei gerovei, žmonių sveikatai ar kitų asmenų teisės ir laisvėms. Siekiant apsaugoti šias konstitucines vertybes, valstybė suinteresuota drausti ir užkardyti nusikalstamas veikas. Preziumuojama, jog LR BK 166 straipsnio turinys neabejotinai patenka į konstitucinę baudžiamojo įstatymo vertybę – asmens privatus gyvenimas neliečiamas.

2.1.2. *Siunčiama siunta, siuntinys, elektroninių ryšių tinklais siunčiami pranešimai, pokalbiai elektroniniais ryšiais kaip nusikalstamos veikos dalykas*

XXI amžius pasižymi dinamiškumu, globalizacijos procesais ir interneto plėtra, kurie skatina žmonių poreikius gauti bei naudotis paslaugomis. Šiuo metu, individai materialius objektus gauna naudodamiesi Lietuvos pašto ar kitų juridinių asmenų teikiamomis paslaugomis, kurių pagrindinė veikla - siuntos ar siuntinio pristatymas. Be kita ko, asmens kasdieninis gyvenimas yra neatskiriamas nuo inovacijų bei technologijų raidos. Tikėtina, kad kiekvienas iš mūsų naudojame elektroninių ryšių tinklus, kurių dėka siunčiame pranešimus, komunikuojame ar palaikome tarpusavio ryšius. Visa tai, neretai pažeidžia asmens privataus gyvenimo neliečiamumą.

BK 166 straipsnio dispozicijoje įtvirtinta: „Tas, kas neteisėtai perėmė paštu ar per pasiuntinių paslaugos teikėją siunčiamą siuntą ar siuntinį arba neteisėtai perėmė, fiksavo ar stebėjo asmens elektroninių ryšių tinklais siunčiamus pranešimus, arba neteisėtai fiksavo, klausėsi ar stebėjo asmens pokalbius elektroninių ryšių tinklais, arba kitaip pažeidė asmens susižinojimo neliečiamumą, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dviejų metų“[110]. Nagrinėjamu atveju, baudžiamosios teisės normoje aiškiai suformuluota koks žmogaus poelgis yra draudžiamas ir kokie veiksmai užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Taigi, nusikalstamos veikos dalyku yra laikomi materialus daiktai – siunta ir siuntinys, taip pat, elektroninių ryšių tinklais siunčiami pranešimai ir pokalbiai.

Remiantis lietuvių kalbos žodynu terminas „siunta“ yra aiškinamas kaip „didelis siuntinys, krovinys, gabenamas kokia nors transporto priemone“[111]. Detalizuojant sąvoką „siuntinys“ nurodoma, jog tai „siunčiamas pakas“[112]. Kiek kitokį apibrėžimą pateikia dabartinės lietuvių kalbos

[110] BK, *supra* note 6, 166 str.

[111] Lietuvių kalbos žodynas , http://www.lkz.lt/.

[112] *Ibid.*

žodynas t.y., „ siunta – siunčiamas daiktas ar daiktai, jų partija“[113], o „siuntinys“ pateikta definicija: „siunčiamas (paštu) daiktas“[114]. Galima teigti, jog tiek siunta, tiek siuntinys yra traktuojami kaip materialus kilnojami daiktai nepriklausomai nuo jų dydžio, kurie yra siunčiami ar gabenami iš vienos vietos į kitą. Atkreiptinas dėmesys, jog straipsnio dispozicijoje tikslinama: „neteisėtai parėmė paštu ar per siuntinių paslaugos tiekėją“. Tai leidžia teigti, jog įstatymo norma saugo ir Lietuvos pašto siunčiamą korespondenciją. Remiantis Lietuvos Respublikos pašto įstatymo 1 skyriaus 3 straipsnio 12 punkte „pašto siunta“ apibrėžiama kaip „adresuota ir išsiųsti paruošta siunta, įskaitant korespondencijos siuntas, pašto siuntinius, siuntas, kuriose siunčiamos knygos, katalogai, laikraščiai, kiti periodiniai leidiniai, kurią turi pristatyti pašto paslaugos teikėjai“[115]. Sekančiame punkte nurodoma, jog „pašto siuntinys – iki 50 kilogramų sverianti pašto siunta, kurią sudaro daiktas ar prekė (daiktai ar prekės), tarp jų ir neturintys komercinės vertės“[116]. Pašto paslaugų užsakovai ir gavėjai gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys. Analizuojamoje normoje aptariama ir kitas siuntos ar siuntinio pristatymas t.y., per siuntinių paslaugos tiekėja. Šiuo atveju, kurjerių teikiamos paslaugos yra įstatymo sudedamoji dalis, kuri detalizuoja siuntos pristatymą adresatui pasirašytinai.

Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo Nr. IX-2135 pakeitimo įstatymo 3 straipsnyje pateikiamas sąvokų „pranešimas“, „elektoriniai ryšiai“ ir „elektroninis pašto pranešimas“ išaiškinimas. Įstatymo 3 straipsnio 46 punkte nurodoma, jog „pranešimas – informacija, kuri perduodama arba kuria, naudodamiesi viešosiomis elektroninių ryšių paslaugomis, apsikeičia baigtinis viešųjų elektroninių ryšių paslaugų gavėjų skaičius“[117]. To paties straipsnio 11 punktas įtvirtina, jog „elektroniniai ryšiai – signalų perdavimas laidinėmis, radijo, optinėmis ar kitomis elektromagnetinėmis priemonėmis“[118]. Sekančiame punkte, elektroninio pašto pranešimas apibūdinimas kaip „viešuoju elektroninių ryšių tinklu siunčiamas tekstinis, balso, garso, vaizdo ar

[113]Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/apie/D%C5%BD%20Apie%20%C5%BEodyn%C4%85

[114] *Ibid.*

[115] Lietuvos Respublikos pašto įstatymas (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2022-01-01), *Valstybės žinios,* Nr. 36-1070, 1999, 1 skyrius 3 str. 12 p.

[116] LR pašto įstatymas, *supra* note 116,1 skyrius 3 str. 13 p.

[117] Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo Nr. IX-2135 pakeitimo įstatymas, *TAR,* Nr. 2021-24230, 2021, 3 str. 46 p.

[118] LR elektroninių ryšių įstatymo Nr. IX-2135 pakeitimo įstatymas, *supra* note 118, 3 str. 11 p.

kitokios formos pranešimas, kuris gali būti saugomas tinkle arba viešųjų elektroninių ryšių paslaugų gavėjo galiniame įrenginyje, iki jį viešųjų elektroninių ryšių paslaugų gavėjas pasiima“[119]. Taigi, elektroniniais pranešimais laikyta – elektroninė, tekstinė, garsinė ar vaizdinė informacija, kuri yra siunčiama elektroninių ryšių tinklu iš vieno asmens įrenginio į kitą (ar kitam asmeniui). Atkeiptinas dėmesys, jog šių laikų visuomenėje labai populiarus bendravimo būdas elektroniniu paštu ar programėlėmis tokiomis kaip „Messenger“, „Viber“, „Skype“ ir kt. Tokių programų veikimo principas panašus t.y., naudojantis elektoriniais ryšiais yra siunčiami pranešimai, laiškai, žinutės, SMS ir kita. Be kita ko, BK 166 straipsnio prasme pranešimais, „nepriklausomai nuo to, ar jie yra siuntimo procese, ar saugomi IS po jų perdavimo, laikytini ir tokie pranešimai, kurie yra elektroninių duomenų formos“[120].

Pokalbiai elektroniniais ryšiais pirmiausia turėtų būti suvokiami kaip bendravimo forma tarp asmenų, jų tarpusavio minčių dėstymas žodžiu ir gestais. Asmens pokalbius elektoriniais ryšiais taip pat galima apibūdinti kaip dviejose ar daugiau vietų esančių viešųjų elektroninių ryšių paslaugų gavėjo gyvo vaizdo ar balso perdavimas realiuoju laiku. Neabejotina, jog telefoniniai pokalbiai yra viena iš labiausiai paplitusių asmenų bendravimo formų, todėl tokių pokalbių konfidencialumas dabar yra itin aktualus.[121] Privataus pobūdžio pokalbiams priskiriami ir tokie pokalbiai, kurie vyksta tarnybiniais telefonais darbo vietoje.

Apibendrinant, BK 166 straipsnio įstatymo saugomi gėriai apima privataus pobūdžio informaciją, kuri gali būti perduodama įvairias būdais: laiškais, siuntiniais, pakais ar elektroniniais ryšių tinklais perduodama verbalinė, vaizdinė, daiktinė informacija tarp privačių asmenų. Remiantis „Praktiniu priimtinumo kriterijų vadovo“ leidinio pateikta informacija, EŽTT yra konstatavęs, jog į susirašinėjimo sąvokos apimtį patenka laiškai, muitinės pareigūnų konfiskuotos siuntos, pokalbiai telefonu, pranešimų gavikliais perduodami pranešimai, elektroniniai pranešimai, privatus radijas, informacija, perimtą vykdant komercinę veiklą, elektroniniai duomenys ir pan.[122] Atkreiptinas dėmesys, jog „ne privačių, bet kitokių subjektų – įmonių vadovų, valstybės tarnautojų ir kt. tarpusavio profesinis susirašinėjimas, tarnybinis bendravimas, oficialūs pokalbiai nėra

[119] LR elektroninių ryšių įstatymo Nr. IX-2135 pakeitimo įstatymas, *supra* note 118, 3 str. 12 p.

[120] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-138/2015.

[121] Liudvika Meškauskaitė, *supra* note 12, p. 31.

[122] Mindaugas Lankauskas, *supra* note 13, p. 59-60.

komentuojamo straipsnio saugoma socialinių santykių sritis“[123]. Galima teigti, jog BK 166 straipsnis yra skirtas asmens privataus bendravimo konfidencialumo apsaugai užtikrinti.

2.1.3. *Neteisėtas perėmimas, stebėjimas, fiksavimas, klausymasis kaip pavojingos veikos***.**

Nusikaltimas ar nusikalstama veika – tai pavojinga baudžiamąjame įstatyme uždrausta veika. Baudžiamasis įstatymas saugo vertybes tik nuo žmonių daromų veikų. Būtent pavojingos veikos padarymas duoda pagrindą pradėti ikiteisminį tyrimą ir spręsti, ar yra nusikalstamos veikos sudėtis ir nusikalstama veika.[124] Vertinant nusikalstamos veikos pavojingumą yra išskiriamos dvi veikos padarymo formos t.y., pavojingas veikimas arba neveikimas. Dažniausiai, įstatymuose ir teismų praktikoje, aptinkamas pavojingas veikimas, kuris pasireiškia aktyviais veiksmais. Priešingai, neveikimas traktuojamas kaip pasyvus elgesys, kai asmuo turėjo pareigą veikti, tačiau nesiėmė veiksmų. Nagrinėjamo straipsnio kontekste, asmens susižinojimo pažeidimas gali būti padaromos vienu ar kitu būdu. Be kita ko, Aukščiausiasis Teismas ne kartą yra konstatavęs, jog „vertindamas konkrečios nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdį, teismas atsižvelgia į įstatymo ginamas vertybes, žalingų pasekmių turinį, kaltės formą, vertindamas konkretaus nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį – į kėsinimosi dalyko vertingumą, nusikaltimo padarymo būdą, laiką, vietą, panaudotus įrankius ar priemones, padarytos žalos dydį ir mastą, bendrininkavimo formą, nusikaltimo tikslus ir motyvus“[125].

Įstatymų leidėjas, BK 166 straipsnio dispozicijoje įvardija alternatyvias pavojingas veikas, kuriomis daroma žala laisvam, nevaržomam žmonių bendravimui, turinčiame konstitucinio lygmens garantijas. Asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas užtraukia baudžiamąją veiką kai: 1) asmuo neteisėtai perėmė paštu ar per pasiuntinių paslaugos tiekėją siunčiamą siuntą ar siuntinį, 2) asmuo neteisėtai perėmė, fiksavo, stebėjo asmens elektroninių ryšių tinklais siunčiamus pranešimus, 3) asmuo neteisėtai fiksavo, klausėsi ar stebėjo asmens pokalbius elektroninių ryšių tinklais, 4) asmuo kitaip pažeidė asmens susižinojimo neliečiamumą. Taigi, BK 166 straipsnio dispozicijoje

[123] Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras II, specialioji dalis (99-212 straipsniai), (Vilnius: Registrų centras, 2009), p. 233.

[124] Vytautas Piesliakas, *supra* note 105, p. 229.

[125]Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-71-458/2020.

išvadinamos tokios pavojingos veikos kaip neteisėtas paėmimas, perėmimas, stebėjimas, fiksavimas ir klausymasis.

BK 166 straipsnyje reglamentuota, jog asmuo padaro nusikalstamą veiką neteisėtai perimdamas siuntą ar siuntinį, taip pažeisdamas asmens teisę į privataus pobūdžio informaciją. Neteisėtas daikto paėmimas traktuojamas kaip ilgalaikis ar trumpalaikis objekto užvaldymas panaudojant apgaulę, grasinimą ar kitokius budus. Daiktai gali būti užvaldomi juos pagrobiant, pavagiant ar nesilaikant įstatymo numatytų taisyklių. Pavyzdžiui, asmuo žinodamas apie galimai turimą pristatyti siuntą, atvykus pašto darbuotojui - ją atvirai pavagia. Kitu atveju, nusikalstama veika gali būti padaryta ir tais atvejais, kai siunta nėra užvalgoma visam laikui, tačiau yra susipažįstama su jos turiniu. Pavyzdžiui, pašto darbuotojas trečiajam asmeniui suteikia informaciją apie kito asmens naudojimąsi pašto paslaugomis, leidžia susipažinti su korespondencijos turiniu, apžiūrėti siunčiamus daiktus. Visais atvejais, siuntos ar siuntinio neteisėtas perėmimas turėtų būti suprantamas kaip neleidžiama, įstatymui prieštaraujanti veika. Nusikalstamą veika iliustruojančiu pavyzdžiu galime laikyti Aukščiausiojo Teismo nagrinėtą baudžiamąją bylą Nr. Nr. 2K-137/2014, kurioje „A. B. pagal BK 166 straipsnio 1 dalį nuteistas už tai, kad pažeidė asmens susižinojimo neliečiamumą, t. y. 2010 m. birželio 30 d., tiksliau nenustatytu laiku, 56-ajame pašto skyriuje, esančiame (duomenys neskelbtini), E. B. pasirašius už N. N. ir paėmus N. N. adresuotą registruotą laišką RN180613254Lt, kuriuo ji buvo informuojama apie buto, esančio *(duomenys neskelbtini),* dalies pardavimą, jis paėmė šį laišką iš E. B. ir jo neperdavė N. N., taip neteisėtai perėmė N. N. siunčiamą siuntą, dėl to ši nebuvo informuota apie buto dalies pirkimo pardavimo sandorį“[126].

BK 166 straipsnyje įtvirtinta, jog „tas, kas <...> neteisėtai perėmė <....> elektroninių ryšių tinklais siunčiamus pranešimus <...> baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dviejų metų“[127]. Pavojingi perėmimo veiksmai yra tiesiogiai susiję su neteisėtu elektroninių ryšių tinklais siunčiamų pranešimų, tai yra duomenų gavimu juos perduodant pasinaudojant tam tikra įranga (pavyzdžiui, komunikacija kompiuteriais, kai duomenys lieka įrenginyje). Aukščiausiasis Teismas pažymi, jog „BK 166 straipsnio 1 dalyje nurodyta perėmimo veika yra siejama su asmens elektroninių ryšių tinklais siunčiamų pranešimų, t.

[126] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-137/2014.

[127] BK, *supra* note 6, 166 str. 1d.

y. tų duomenų, kurie dar yra perdavimo procese, perėmimu“[128]. Svarbu pabrėžti, jog perėmimo veika yra siejama su turinio duomenų perėmimu (pačios informacijos turiniu). Neteisėtu perėmimu laikoma, kai kaltininkas daro neteisėtą poveikį pačiam duomenų srautui. Pavyzdžiui, A neteisėtai prisijungdamas prie B kompiuterio, neteisėtai perima elektroninių ryšių tinklais siunčiamus pranešimus, ko pasekoje adresuoti pranešimai nepasiekia galutinio B teisėto gavėjo.

Lietuvių kalbos žodyne termino „stebėti“ pateikiamas keletas apibrėžimų. Pirmuoju atveju, stebėti reiškia „atidžiai žiūrėti, sekti akimis“[129], antruoju – „atidžiai žiūrint tirti, kaupti žinias“[130] ar „žiūrėti ieškant ko tinkamo“[131]. Tai leidžia teigti, jog sąvoka stebėti turi būti suprantama, kaip akylas, atidus žiūrėjimas siekiant gauti ar rinkti informaciją. Stebėti suponuoja subjektyvų asmens norą, siekiant asmenines naudos, įgyti žinių tam tikroje sferoje. Nagrinėjant teismų praktiką, neteisėto stebėjimo pavyzdžiais galima laikyti kai vykdoma nusikalstama veika (šiuo atvejų kontrabanda), vienas iš bendrininkų „turėjo stebėti A. B. pasienio užkardą, žiūrėti ar iš jos neatvažiuoja pasieniečiai ir pranešinėti A. J., turėjo jam viską pranešinėti telefonu per „Telegram“ programėlę. Visą savo stebėjimo laikotarpį R. R. nieko nepastebėjo, todėl jam nieko nerašė, bet A. J. keletą kartų paklausė ar ramu, R. R. atrašydavo, kad ramu, nes jokio mašinų ar žmonių judėjimo ir nematė“[132]. Neretai, teismų praktikoje vertinamos aplinkybės, kai nusikalstamą veiką atliekantys asmenys neteisėtai stebi asmenis[133], privačias teritorijas, vaikų darželius[134], stebi asmens

[128] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-138/2015.

[129] LKZ, *supra* note 112.

[130] LKZ, *supra* note 112..

[131] LKZ, *supra* note 112.

[132] Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. gruodžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-209-485/2021.

[133] Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. vasario 7 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-35-579/2022, kurioje „A. Z., A. O., R. J., T. G., M. L., E. M. <...> stebėjo M. P. ir R. M. gyvenamąją vietą bei juos pačius, siekdami išsiaiškinti pastarųjų naudojamus automobilius, dienotvarkę ir parinkti tinkamą nusikaltimo padarymui laiką, parengė nusikaltimo padarymo planą, pagal kurį ketino įsiveržti į M. P. ir R. M. gyvenamąją vietą ir ten juos sunkiai sužaloti“.

[134] Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. liepos 15 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-182-870/2021, kurioje „R. R., išnuomotu automobiliu „Volvo XC 70“ nuvyko į Lenkijos Respubliką, kur Elblago mieste Lenkijoje stebėjo E. M. nurodytą vaikų darželį, į kurį M. O. žmona K. O. turėjo atvežti vaiką, atliko fizinį M. O. žmonos K. O. sekimą ir stebėjimą, sekimo metu naudodamas mobiliojo ryšio telefoną “

komunikacinius įrenginius ar socialiniuose tinkluose privačius pokalbius ir kt. Visais atvejais, toks asmenų elgesys yra vedinas asmeninių paskatų siekiant įgyti tam tikrą pranašumą vykdant nusikalstamą veiką ar sužinoti apie kito asmens gyvenimo detales, tokias kaip, lankomas vietas, naudojamus automobilius, gyvenamąsias vietas, asmenis, su kuriais bendrauja.

Sistemiškai analizuojant BK 166 straipsnį, straipsnio dispozicijoje išimtinai nurodoma, jog veika kriminalizuojama neteisėtai stebint elektroninių ryšių tinklais siunčiamus pranešimus ar asmens pokalbius elektroninių ryšių tinklais. Visu pirma, analizuojamo straipsnio kontekste, neteisėtas stebėjimas yra apibūdinimas kaip veiksmas, kuriuo asmuo įdėmiai žiūri, mato, analizuoja bei įgyja galimybę suvokti elektroniniais ryšio tinklais siunčiamų pranešimų turinį, tačiau siunčiamų pranešimų nefiksuoja (neužrašo, nekopijuoja). Neteisėtai stebint elektroninių ryšių tinklais siunčiamus pranešimus gauta ar surinkta informacija lieka nusikalstamą veiką atliekančio asmens mintyse. Pavyzdžiui, A ir B palaiko artimus tarpusavio ryšius, tačiau B kilo įtarimų dėl A ištikimybės. B prisijungęs prie A elektroninio pašto, „facebook“ paskyros ar kitų socialinių tinklų, be asmens sutikimo neteisėtai stebėjo A pranešimus elektroniniame pašte, „messenger“ bei kitur, taip siekdamas nusikalstamu būdu surinkti informacija apie A privatų gyvenimą. Pastebėtina, jog kaltininkas neteisėtai stebėdamas elektroninių ryšių tinklais siunčiamus pranešimus, jų neatkuria nei elektroninei, nei materialia forma. Galima teigti, jog B tokias neteisėtais veiksmais kaip elektroninių ryšių tinklais siunčiamos informacijos stebėjimas, susipažinimas su pranešimų turiniu, pažeidė A asmens susižinojimo neliečiamumą. Pastebėtina, jog BK 166 straipsnio neteisėto elektroninių ryšių tinklais siunčiamu pranešimų stebėjimo veika baigta nuo stebėjimo veiksmų pradžios, tačiau, svarbu nustatyti ne tik patį stebėjimo faktą, bet ir realią žalą, kuri kyla baudžiamojo įstatymo saugomai vertybei. Bendrai, Aukščiausiasis teismas yra nurodęs, jog „jei veika turi konkrečios nusikaltimo sudėties požymius, tačiau iš esmės nepadaro žalos baudžiamojo įstatymo saugomiems visuomeniniams santykiams arba kitiems teisiniams gėriams ar nesukelia realaus pavojaus tokiai žalai atsirasti, yra objektyvios prielaidos išvadai, kad tokia veika vertintina kaip nereikšminga baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms“[135].

Antra, neteisėtas asmens pokalbių elektroninių ryšių tinklais stebėjimas yra glaudžiai susijęs su kita alternatyvia veika – fiksavimu. Šiuo atveju, asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas gali būti konstatuotas, kai asmuo neteisėtai stebi kito asmens pokalbius, pasitelkiant specialias

[135] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-86/2006.

technines priemones. Pasinaudodamas įvairiomis priemonėmis kaltininkas stebi, analizuoja gautus srauto duomenis. Tokiu būdu, siekiant stebėti, matyti ar įgyti žinių apie kito žmogaus privačius pokalbius elektroninių ryšių tinklais reikalinga fiksuoti siunčiamus pokalbių duomenis.

Neteisėtas fiksavimas – BK 166 straipsnyje įvardinta alternatyvi pavojinga veika, pažeidžianti asmens susižinojimo neliečiamumą. Lietuvių kalbos žodyne sąvoka „fiksuoti“ aiškinama kaip „pažymėti, užrašyti, registruoti“[136] ar „galutinai skirti, nustatyti (susirinkimo vietą, prekės kainą ir pan.)“[137]. Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne randami iš esmės tokie pat paaiškinimai t.y., užrašyti, pažymėti, galutinai nustatyti, skirti ir pan. Pateikti apibrėžimai suponuoja jog, analizuojamo straipsnio kontekste, terminas „fiksuoti“ suvokiamas kaip pranešimų įrašymas, įrašų darymas techninėmis priemonėmis. Į komentuojamos sąvokos turinį įeina tokia informacija, kaip informacijos įrašymas (pavyzdžiui: laikas, kompiuterių duomenys, telefono numeriai ir pan.) ar įvykių aprašymas (protokoluose ar dokumentuose). Analizuojant teismų praktiką sąvoka „fiksuoti“ neretai naudojamas kartu su aptartais terminais „stebėti“, „perimti“. Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 1A-150-380/2020 nustatyta, jog „M.J. neteisėtai stebėjo, fiksavo, įgijo, laikė neviešus elektroninius duomenis bei neteisėtai rinko informaciją apie privatų asmens gyvenimą, <...> neteisėtai prisijungė prie A. J. bei K. J. naudojamo nešiojamojo kompiuterio „Asus“, <...> ir nustatė, jog šiame kompiuteryje nuolat būtų fiksuojami nevieši elektroniniai duomenys – saugomi ekrano atvaizdai, garso įrašai bei klaviatūros paspaudimai“[138]. Galima teigti, jog neteisėtas fiksavimas gali būti siejamas su informacijos kaupimu, neteisėtu stebėjimu ir perėmimu.

Neteisėto fiksavimo atskyrimo klausimas nuo kitų BK 166 straipsnio dispozicijoje išvardintų alternatyvių veikų yra gana sudėtingas. Remiantis bendrąja samprata, „perduodamų elektroninių duomenų fiksavimą galima palyginti su jų „sugavimu“ ir atvaizdavimu. Toks duomenų „gaudymas“ tarsi leidžia sustabdyti jų srautą ir padaryti duomenis prieinamus kaltininko stebėjimui, analizei ir kt.“[139]. Taigi, neteisėtas fiksavimas yra suvokiamas kaip srauto duomenų nuskaitymas t.y., kai pasitelkiamos specialios techninės priemonės, kuriomis pažeidžiamas asmens susižinojimo neliečiamumas, įrašant, atvaizduojant asmens elektroninių ryšių priemonėmis siunčiamus

[136] LKZ, *supra* note 112.

[137] LKZ, *supra* note 112.

[138] Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. spalio 8 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-150-380/2020.

[139] Renata Marcinauskaitė, *supra* note 15, p. 195.

pranešimus ar asmens pokalbius elektroninių ryšių tinklais. Galima teigti, jog neteisėtas fiksavimas yra kaltininko pasitelktų techninių priemonių veikos rezultatas. Pažymėtina, jog neteisėtai fiksuojant kito asmens elektroninių ryšių tinklais siunčiamus pranešimus (srauto duomenis), šie pasiekia galutinį adresatą t.y., perdavimo procese yra nuskaitomi srauto duomenys, tačiau nesutrikdomas jų pristatymas galutiniam vartotojui. Pavyzdžiui, A neteisėtai prisijungęs prie B kompiuterio įdiegė programinę įrangą, kurios paskirtis kaupti bei daryti kopijas B siunčiamų elektroninių laiškų. Veikdama programa neteisėtai surenka duomenis, ko pasekoje A pažeidžia asmens susižinojimo neliečiamumą t.y., neteisėtai užfiksuotus duomenis perkelia į USB jungtį, persisiunčia į savo asmeninį elektroninį paštą ar juos atspausdina.

Asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidžiamas įmanomas ne tik neteisėtai perimant, stebint ar fiksuojant privataus pobūdžio informaciją, bet ir jos klausantis. Asmens pokalbių perduodamų elektroninių ryšių tinklais klausymasis – tai veiksmai, kuriais atidžiai, sutelkiant dėmesį į pokalbį sudaroma galimybė girdėti kitų žmonių dialogą. Klausymasis pagal LR BK reiškia „tyčinį asmenų pokalbio pasiklausymą, o atsitiktinai trečiojo asmens nugirstas kitų žmonių pašnekesys negali būti laikomas klausymusi LR BK numatoma prasme, nes tokio nusikaltimo subjektyvioji pusė turi pasireikšti tiesiogine tyčia“[140]. Neteisėtais veiksmai laikoma, kai klausomasi kitų žmonių telefoninių pokalbių, pokalbių per radijo ir interneto ryšį, įskaitant tiesioginį asmenų tarpusavio bendravimą. Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 2K–126/2009 „A. J. pagal BK 166 straipsnio 1 dalį ir 228 straipsnio 2 dalį nuteistas už tai, kad, būdamas valstybės tarnautojas – Valstybės sienos apsaugos tarnybos <...> specialistas <...> ir turėdamas savo žinioje operatyvinio sekimo bylą<...>, siekdamas asmeninių tikslų – klausytis asmeniškai pažįstamo J. V. telefoninių pokalbių, suklastojo 2007 m. balandžio 2 d. pažymą <...> ir raštą <...> Vilniaus apygardos vyriausiajam prokurorui, nurodydamas, kad mobiliojo ryšio telefonu naudojasi <...> S. S., taip suklaidino Vilniaus apygardos vyriausiojo prokuroro pavaduotoją“[141]. Taigi, vedinas asmeninių paskatų, pateikė jam žinomai melaginus duomenis ir suklastojo dokumentus, taip pasinaudodamas tarnybine padėtimi klausėsi V.J. elektroninių ryšių tinklais perduodamų pokalbių. A. J. neteisėti veiksmai pažeidė ne tik Konstitucijos 22 straipsnį, bet ir BK 166 įtvirtintiną asmens susižinojimo neliečiamumą.

[140] Liudvika Meškauskaitė, *supra* note 12, p. 34.

[141] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126/2009.

Atsižvelgiant į tai, kad tarp baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso yra itin glaudus ryšys, tikslinga nurodyti, jog BPK 154 straipsnyje „Elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas“ apibrėžtos teisėtos pokalbių klausymosi sąlygos. Taip pat, kasacinis teismas baudžiamojoje byloje Nr. 2K-90-788/2022 įtvirtina, jog „slaptos informacijos apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikalstamą veiką rinkimo priemonės, kuriomis įsiterpiama į žmogaus privatų gyvenimą, savaime nelaikytinos konstituciškai nepagrįstu žmogaus teisės į privatumą ribojimu, taip pat neatitinkančiomis Konvencijos reikalavimų, jeigu: 1) jos yra nustatytos įstatymu; 2) jos būtinos demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti Konstitucijos ginamas ir saugomas vertybes, 3) jomis nėra paneigiama žmogaus teisės į privatumą prigimtis ir esmė; 4) jos yra proporcingos siekiamam tikslui. Įstatymų nustatytos institucijos, taikydamos šias priemones, kiekvienu atveju turi įvertinti konkrečią situaciją, nustatyti, ar yra pakankamas atitinkamos priemonės taikymo faktinis pagrindas, išsiaiškinti, ar negalima tų pačių tikslų pasiekti neįsiterpiant į privatų žmogaus gyvenimą, arba, jeigu toks įsiterpimas yra neišvengiamas, užtikrinti, kad žmogaus teisė į privatumą nebūtų apribota labiau negu būtina minėtam visuomenei reikšmingam ir konstituciškai pagrįstam tikslui pasiekti“[142].

2.1.4. *Kitoks asmens susižinojimo neliečiamumas.*

Atsižvelgiant į ypatingą žmogaus teisių svarbą demokratinėje visuomenėje, įstatymų leidėjas BK 166 straipsniu draudžia ne tik neteisėtai perimti, klausytis, stebėti ar fiksuoti asmens privataus pobūdžio informaciją, bet ir kitaip pažeisti asmens susižinojimo neliečiamumą. XXI amžiuje, intensyvėjant įvairių elektroninių prietaisų paklausai, visuomenės naudojamų techninių priemonių apsuptyje ši normos dalis gali būti laikoma „prisitaikančia“ prie nuolat besikeičiančio ir tobulėjančio pasaulio. Lietuvių kalbos žodyne sąvokos „kitaip“ pateikiamas apibrėžimas - „kitu būdu, ne taip“[143] suponuoja, jog asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas gali būti atliktas kitokio pobūdžio pavojinga veika, kuri nėra aptarta straipsnio dispozicijoje. Aukščiausiasis Teismas kitokio asmens susižinojimo neliečiamumo požymį sieja su asmens susižinojimo neliečiamumo

[142] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-90-788/2022.

[143] LKZ, *supra* note 112.

pažeidimu, padarytu neteisėtai gaunant ir laikant nebe siuntimo procese esančią informaciją.[144] Pavyzdžiui, įmonėje darbų vadovas parengė konfidencialią privataus pobūdžio informaciją bei administracijos darbuotojui nurodė ją persiųsti. Šis nurodymą įvykdė, tačiau laišką persiuntė ne tik adresatui, bet ir trečiajam asmeniui taip pažeisdamas asmens susižinojimo neliečiamumą. Kita, iliustruojančia situacija galėtume laikyti, kai asmuo pastoviai siunčia korespondenciją ne per paštą ar siuntinių tarnybą, bet paliki jį trečiajam asmeniui pristatyti. Asmuo, benešdamas laišką jį slapta perskaito ir susipažįsta su privataus pobūdžio informaciją, taip pažeisdamas asmens neliečiamumo susižinojimą kitokiu būdu. Taigi, formuluotė „kitaip pažeidė asmens susižinojimo neliečiamumą“ leidžia teigti, jog įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į pasaulio pažangą siekia aktyviai reaguoti į šiuolaikinės komunikacijos būdus bei kylančią grėsmę asmens privataus gyvenimo pažeidimui.

Nusikalstamos BK 166 straipsnyje „Asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas“ veikos baigtumas siejamas ne su nusikalstamais padariniais, bet su pačia veika – kai asmuo susipažįsta su siuntos, siuntinio, elektroninių ryšių tinklais siunčiamo pranešimo ar asmens pokalbio elektroninių ryšių tinklais turiniu. Analizuojamo straipsnio nusikaltimo sudėtis formali.

2.2. Subjektyvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai

Subjektyvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai – tai požymiai, kurie apibūdina asmens vidinė ar psichinę, savo elgesį suvokiančią, pateisinančią, nukreipiančią ir kontroliuojančią pusę[145]. Subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai nustatomi atsižvelgiant į išorinius, objektyviuosius nusikalstamos veikos požymius. Baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamas tik pakaltinamas asmuo. Pakaltinamumas yra pagrindinis subjektyvumo požymis, kuris yra būtinas atsakomybei kilti.

Kitas BK 166 straipsnyje numatytas nusikalstamos veikos subjektyvusis požymis – pavojinga, nusikalstama veika yra padaroma tiesiogine tyčia. Remiantis BK 15 straipsnio 2 dalies 1 punktu: „nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas yra padarytas tiesiogine tyčia, jeigu jį darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį ir norėjo taip veikti“[146]. Analizuojamu atveju, asmuo supranta, jog neteisėtai perima paštu ar per siuntinių paslaugos tiekėją siunčiamą siuntą ar siuntinį arba neteisėtai perima, fiksuoja, stebi asmens elektroninių ryšių tinklais

[144] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-138/2015.

[145] Vytautas Piesliakas, *supra* note 105, p. 319.

[146] BK, *supra* note 6, 15 str. 2d. 1p.

siunčiamus pranešimus, arba neteisėtai fiksuoja, klausosi ar stebi asmens pokalbius elektroninių ryšių tinklais, arba kitaip pažeidžia asmens susižinojimo neliečiamumą ir nori taip veikti. Taigi, kaltininkas suvokia, kad neturėdamas jokio teisinio pagrindo pažeidžia kitų asmenų susižinojimo slaptumą, suvokia savo veiksmų socialinę reikšmę ir nori taip veikti.

Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo baudžiamąją bylą Nr. 2K-216/2007, kurioje „S. G. nuteista už tai, kad neteisėtai prieš V. B. valią skaitė jos mobiliojo ryšio telefone esančias trumpąsias žinutes ir taip pažeidė nukentėjusiosios susirašinėjimo techninėmis priemonėmis siunčiamų pranešimų slaptumą. Kasatorius nurodo, kad S. G. neturėjo išankstinės tiesioginės tyčios perskaityti nukentėjusiosios žinučių, be to, teismas netyrė, ar jos socialinė ir psichologinė branda atitinka amžių, todėl S. G. nesuvokė, kad skaitydama žinutes pažeidžia nukentėjusiosios konstitucines teises. <...> Ekspertizė neskiriama kiekvieną kartą, kai nusikalstamos veikos padarymu yra įtariamas ar kaltinamas nepilnametis. Šiuo atveju S. G. mokėsi *„duomenys neskelbtini“* pagrindinės mokyklos 10 klasėje, buvo pažangi, todėl niekam nekilo abejonių, kad jos socialinė branda neatitinka amžiaus“[147]. Nekyla abejonių, jog S.G. neteisėtai prieš nukentėjusiosios valią paėmė mobiliojo ryšio prietaisą, suvokė nusikalstamos veikos pavojingumą ir norėjo taip veikti, yra sulaukusiu šešiolikos metų amžiaus bei gali būti pakaltinama. Taigi, Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog BK 166 baudžiamasis įstatymas padarytai nusikalstamai veikai pritaikytas tinkamai.

Apibendrinant, siekiant tinkamai pritaikyti BK baudžiamąjį įstatymą svarbu nustatyti visus objektyviuosius ir subjektyviuosius nusikalstamos veikos sudėties požymius. Taigi, BK 166 straipsnio „Asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas“ pagrindinė baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė yra privataus žmonių bendravimo tvarka viešojo ryšio priemonėmis ir slaptumas. Straipsnio dispozicijoje nurodytos pavojingos nusikalstamos veikos, kuriomis daroma žala laisvam, nevaržomam asmenų tarpusavio bendravimui, turinčiam konstitucinio lygmens garantijas. Alternatyviomis pavojingomis veikomis laikytina: neteisėtas perėmimas, stebėjimas, fiksavimas, klausymasis ir kitoks asmens susižinojimo neliečiamumas.

[147] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. balandžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-216/2007.

3) NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ ASMENS SUSIŽINOJIMO NELIEČIAMUMO PAŽEIDIMUI ATSKYRIMAS NUO KITŲ PANAŠIŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ

Baudžiamojoje teisėje, imperatyviai reguliuojant teisinius santykius tarp asmenų ir jų daromų ypač pavojingų nusikalstamų veikų yra siekiama apsaugoti konstitucines vertybės. O esant jų pažeidimui, įstatymų leidėjas siekia ne tik nubausti, bet ir užkardyti pakartotiną nusikalstamumą, leidžiant asmeniui ištaisyti nepriimtiną elgesį visuomenėje. Baudžiamojo įstatymo pagrindu yra nustatomas konkrečios veikos nusikalstamumas, jos kriminalizavimo lygmuo. Iš pirmo žvilgsnio, gali susidaryti įspūdis, jog baudžiamojo įstatymo paskirtis yra nesudėtinga – kvalifikuoti nusikalstamą veiką bei paskirti kaltinamajam bausmę. Tačiau, nesant aiškių kriterijų, sudėtinga teisinės normos formuluotė neretai veda prie netinkamo baudžiamojo įstatymo taikymo. Todėl, siekiant tinkamai kriminalizuoti pavojingą visuomenei veiką, teisės taikytojui turi būti aiški normos sudėtis, įstatymo leidėjo siekis bei inkriminuojamo baudžiamojo įstatymo atskyrimas nuo kitų panašių nusikalstamų veikų.

3.1. BK XXIV skyriuje reglamentuotų nusikalstamų veikų tarpusavio ryšys

BK straipsniai, įtvirtinantys pagrindinius principus, sudarančius sąlygas valstybei įgyvendinti baudžiamąją jurisdikciją, yra vieni svarbiausių. Vertinant nusikalstamas veikas, padaromas siekiant neteisėtai susižinoti, rinkti, gauti asmeninės naudos, taip pat, kitais tikslais bei motyvais pažeisti asmens privatų gyvenimą ir jo neliečiamumą, asmuo linkęs veikti priešingai nei įstatymai numato, susiduria su šio teisinio gėrio apsauga baudžiamojoje teisėje. BK XXIV skyriaus pavadinimas „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“ suponuoja, jog principinės nuostatos, ultima ratio (lot. paskutinis argumentas, paskutinė priemonė[148]), saugo asmens privatų gyvenimą.

BK XXIV sudaro keturios baudžiamojo įstatymo normos, kurios tarpusavyje yra glaudžiai susijusios bei jų sąveikos dėka, yra įgyvendinamos Konstitucijos 22 straipsnio principinės nuostatos dėl privataus gyvenimo neliečiamumo. Remiantis bendraisiais nusikaltimo požymiais, BK specialiosios dalies normose numatomi konkretūs draudimai, kurių pažeidimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę. BK XXIV skyriaus nuostatos draudžia: 1) neteisėtai pažeisti asmens būsto neliečiamumą (BK 165 str.), 2) pažeisti asmens susižinojimo neliečiamumą (BK 166 str.), 3) neteisėtai rinkti informaciją apie privatų asmens gyvenimą (BK 167 str.) ir 4) be asmens sutikimo,

[148] Tarptautinių žodžių žodynas, https://www.zodziai.lt/ .)

atskleisti ar panaudoti informaciją apie kito žmogaus privatų gyvenimą (BK 168). Neginčijama, jog kiekvieno iš šių straipsnių suformuluoti pavojingų veikų kriminalizavimo kriterijai, atskirai apima skirtingus privataus gyvenimo elementus, leidžiant išskirti saugotino gėrio svarbą visuomenėje.

Nagrinėjant BK XXIV skyriaus išdėstymą, pirmiausia įstatymų leidėjas skiria dėmesį asmens būsto neliečiamumo apsaugai. Pastebėtina, jog ši teisės norma yra išsiskirianti iš kitų šio skyriaus draudžiamų veiku – materialiu, apčiuopiamu dalyku. Aukščiausiasis Teismas baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-942/2015 yra išaiškinęs, jog „BK 165 straipsnio saugoma vertybė (objektas) – žmogaus būsto neliečiamumas, o dalykas – pats žmogaus būstas“[149]. Teismas nurodo, jog „be gyventojo sutikimo įeiti į būstą neleidžiama kitaip, kaip tik teismo sprendimu arba įstatymo nustatyta tvarka tada, kai reikia garantuoti viešąją tvarką, sulaikyti nusikaltėlį, gelbėti žmogaus gyvybę, sveikatą ar turtą <...>. Pripažįstant veiksmą įsibrovimu, būtina nustatyti jo neteisėtumą. <...> Baudžiamajai atsakomybei kilti būtina nustatyti ir asmens kaltę – tiesioginę tyčią. <...> Nors veikos padarymo motyvai nėra būtinas šios nusikaltimo sudėties požymis, kita vertus, jų nustatymas padeda tinkamai kvalifikuoti padarytą veiką“[150]. Taigi, analizuojamoje byloje, teismas vertino A.M. ir A.M. veiksmus, kai jie prieš V.B. valią įsibrovė į jo gyvenamąjį namą t.y., V.B. neatidarius durų, jas tiesiog išspyrė. Teismas pagrįstai konstatavo BK 165 straipsnio pažeidimą, nes nuteistieji, neturėdami savininko leidimo, savavališkai, tyčia, jėga šalindami kliūtis pateko į gyvenamosios patalpos vidų. Pažymėtina, kad remiantis anksčiau pateiktos bylos analize galima daryti prielaidą, jog neteisėtai įsibrovus į patalpą gali būti pažeidžiamas ne tik būsto neliečiamumas, bet ir kitos BK XXIV skyriaus saugomos vertybės. Pavyzdžiui, jeigu asmenys A.M. ir A.M. veikdami tiesiogine tyčia, slapta įsibrovė į V.B. gyvenamąjį namą siekdami peržiūrėti asmens korespondenciją ar rasti dokumentus susijusius su V.B. skirta konfidencialia informacija. Tokiu būdu, būtų pažeidžiamas ne tik BK 165 straipsnis, bet ir BK 166 straipsnis. Kitu atveju, jeigu minėti asmenys neteisėtai patenka į V.B. gyvenamąjį namą turėdami tikslą surinkti informaciją apie V.B. ir jo šeimą t.y., patekę į patalpą jas fotografuoja, prisijungia prie V.B. kompiuterio, nukopijuoja esančią informaciją ir tokiu būdų, neteisėtai įgyja privačią informaciją apie V.B. asmeninį gyvenimą. Veika užtraukia baudžiamąją atsakomybė numatytą BK 165 str. ir BK 167 str. Apibendrinant galima teigti, jog tiek pirmu (neteisėtai patekus į patalpą skaitoma pašto korespondencija), tiek antru (neteisėtai patekus į

[149] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-942/2015.

[150] *Ibid*.

patalpą renkama informacija) atveju, A.M. ir A.M. veika turėtų būti kvalifikuojama kaip dviejų nusikalstamų veikų sutaptis – BK 165 str. ir atitinkamas kitas BK XXIV skyriuje nurodytas straipsnis.

Nagrinėjant BK XXIV skyriaus 165 straipsnio ir kitų nusikalstamų veikų tarpusavio ryšį pastebėtina, jog viena veika gali būti padaromi keli pažeidimai, numatyti BK 166-168 straipsniuose. Svarbu laikytis taisyklės, jog „normoms konkuruojant kaip dalis ir visuma, pirmenybė kvalifikuojant nusikalstamą veiką teikiama platesnei normai, numatančiai nusikaltimo sudėtį nei kai kuriuos, bet visus padarytos veikos požymius“[151]. Pavyzdžiui, BK 168 straipsnyje įtvirtinta, jog asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn kai neteisėtai surinko informaciją apie kito žmogaus privatų gyvenimą darydamas šio kodekso 165-167 straipsniuose numatytą veiką. Vadinasi, kaltinamojo veiksmai kvalifikuotini pagal tą teisės normą, kuri yra platesnės apimties.

Kiek sudėtingesnė situacija yra nagrinėjant BK 166 ir 167 straipsniuose įtvirtintų pavojingų veikų atribojimo kriterijus. Pagal BK 166 straipsnio 1 dalį atsako „tas, kas neteisėtai perėmė paštu ar per pasiuntinių paslaugos teikėją siunčiamą siuntą ar siuntinį arba neteisėtai perėmė, fiksavo ar stebėjo asmens elektroninių ryšių tinklais siunčiamus pranešimus, arba neteisėtai fiksavo, klausėsi ar stebėjo asmens pokalbius elektroninių ryšių tinklais, arba kitaip pažeidė asmens susižinojimo neliečiamumą“[152]. Asmens susižinojimo neliečiamumo objektas – privataus žmonių bendravimo viešojo ryšio priemonėmis tvarka ir slaptumas. Pagal BK 167 straipsnį atsako tas, kas „neteisėtai rinko informaciją apie asmens privatų gyvenimą“[153]. Šio nusikaltimo objektas – prigimtinė, konvencinė ir konstitucinė vertybė – žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumas, dalykas – informacija, kurios turinį sudaro žinios apie privatų žmogaus gyvenimą“[154]. Pastebėtina, jog įstatymų leidėjas BK 167 straipsnyje nedetalizuoja informacijos rinkimo būdų. Todėl informacijos rinkimu gali būti pripažinti įvairūs metodai: būsto ar privačios teritorijos stebėjimas, pokalbių klausymasis, susirašinėjimo kopijavimas, informacijos rinkimas apie žmogaus sveikatą, slaptas sekimas bei kt.[155] Akivaizdu, jog BK 166 straipsnyje nurodytos pavojingos veikos (stebėjimas,

[151] BK komentaras, *supra* note 124, p. 231.

[152] BK 166 str. 1d.

[153] BK 167 str. 1d.

[154] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52-942/2020.

[155] BK komentaras, *supra* note 124, p. 237.

fiksavimas, klausymasis) gali būti traktuojamos ne tik kaip susižinojimo slaptumo pažeidimas, bet ir kaip informacijos rinkimas, kurios turinį sudaro žinos apie privatų žmogaus gyvenimą. Manytina, jog nusikalstama veika turi būti kvalifikuojama pagal BK 167 straipsnį tada, kai informacija apie privatų gyvenimą renkama naudojant kitokius būdus, nei įvardinta BK 166 straipsnyje[156]. Kaip pavyzdį, galime aptarti, Klaipėdos apylinkės teismo išnagrinėtą baudžiamąją bylą Nr. 1-132-549/2015, kurioje naktinio striptizo klubo masažo patalpose buvo įrengti infraraudonųjų spindulių judesio davikliai, su viduje įmontuotomis mini vaizdo kameromis, kuriomis neteisėtai buvo fiksuojami striptizo šokėjų bei klientų intymi veikla. Kratos metu, rastas nešiojamas išorinis kietasis diskas „MOBILE STORAGE SOLUTION“, kuriame įrašyti vaizdo failai, užfiksuoti naktinio striptizo klubo patalpose, kuriuose matosi nuogi vyriškiai, mergina[157]. Neabejotina, jog striptizo šokėjų ir jų klientų neteisėtas stebėjimas bei fiksavimas pažeidžia asmens teisę į privatų gyvenimą, jo susižinojimo slaptumą. Tačiau nusikalstama veika įgyvendinta pasitelkiant vaizdo kameras, padarytus įrašus išsaugojat kietajame diske, todėl esant daugiau požymių nei numatyta BK 166 straipsnio 1 dalyje, veika kvalifikuotina pagal BK 167 straipsnio 1 dalį.

Siekiant tinkamai kvalifikuoti nusikalstamas veikas yra svarbu aptarti BK 167 straipsnio „Neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas“ ir BK 168 straipsnio „Neteisėtas informacijos apie asmens privatų gyvenimą atskleidimas ar panaudojimas“ santykį. Pažymėtina, jog sąvokos „informacija“ turinys ir anksčiau minėtų teisės normų dalykas yra tapatūs t.y., informacija, kurios turinį sudaro žinios apie privatų žmogaus gyvenimą. Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra išaiškinta, kad BK 167 ir 168 straipsniuose „nurodyti teisės normų požymiai konkuruoja dėl tų pačių nusikalstamų veiksmų – neteisėtos informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimo, nes minėta, kad pagal BK 168 straipsnio 1 dalį baudžiamoji atsakomybė kyla ir tais atvejais, kai be asmens sutikimo viešai paskelbiama, pasinaudojama ar kitų asmenų labui panaudojama informacija apie kito žmogaus privatų gyvenimą, jeigu ji buvo surinkta darant BK 165-167 straipsniuose, taigi ir BK 167 straipsnyje, nustatytą veiką. Šis BK specialiosios dalies teisės normų santykis gali būti įvardijamas kaip normos visumos (BK 168 straipsnis) ir normos dalies (BK 167 straipsnis) konkurencija, nes viena norma padarytą veiką atitinka visiškai (BK168 straipsnis), o kita – tik iš

[156] Mindaugas Lankauskas, *supra* note 13, p. 71.

[157] Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2015 m. kovo 19 d. nuosprendis Nr. 1-132-549/2015.

dalies (BK 167 straipsnis)“[158]. Taigi, jeigu nusikalstama veika padaryta neteisėtai renkant informaciją bei vėliau ją panaudojant – veika kvalifikuojama tik pagal BK 168 straipsnio 1 dalį. Pavyzdžiui, Aukščiausiasis Teismas išnagrinėjo baudžiamąją bylą Nr. 2K-59/2013, kurioje V.V., M.P. ir N.S. buvo kaltinami tuo, kad alkoholiniais gėrimais nugirdė nepilnametę merginą bei pasinaudodami jos bejėgiška būkle tenkino lytinę aistrą. Kaltinamieji, seksualinio prievartavimo veiksmus filmavo mobiliojo ryšio telefonu, rinko informaciją apie privatų merginos gyvenimą. V.V. parvežęs nukentėjusiąją namo, demonstravo merginai filmuotą medžiagą siekiant ją įbauginti. Aukščiausiasis Teismas sprendime nurodo, kad „bejėgiškos dėl apsvaigimo nuo alkoholio būklės buvusi nukentėjusioji D. K. objektyviai negalėjo duoti sutikimo filmuoti su ja atliekamų seksualinio pobūdžio veiksmų, todėl jų filmavimas, panaudojus mobiliojo ryšio telefoną, vertintinas kaip neteisėtos informacijos apie asmens privatų gyvenimą rinkimas (BK 167 straipsnio 1 dalis), o šios informacijos panaudojimas kaip atgrasymo nuo kreipimosi į teisėsaugos institucijas priemonės pagrįstai pirmosios instancijos teismo kvalifikuotas pagal BK 168 straipsnio 1 dalį“[159].

Pastebėtina, jog taikant BK 167 ar 168 straipsnius galima susidurti su klausimu, kokia gi informacija apie asmenį laikytina privati, o kuri bendro pobūdžiaus. Pavyzdžiui, Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo baudžiamąją bylą Nr. 2K-7-84-489/2018, kurioje V.J. eidamas policijos pareigūno pareigas, pasinaudodamas tarnybine padėtimi, naudojosi policijoje įdiegtais įvairias registrais ir informacinėmis sistemomis, kuriuose sukaupti nevieši elektroniniai duomenys, susiję su privačių fizinių asmenų gyvenimu. V.J. prisijungdavo prie neviešų programinių įrangų bei bazių, rinkdavo įvairius duomenis bei juos perduodavo jų prašiusiems fiziniams asmenis. Byloje nustatyta, jog V.J. rinko duomenis apie skirtingus asmenis: 1) I.G. vardas, pavardė, gimimo vieta ir data, automobilio markė, ar jis nėra paieškomas, jo šeimyniniai ryšiai, darbovietė bei informacija, kad šis asmuo nėra teistas; 2) S.K. prašymu surinkta bei perduota informacija remiantis jo pateiktais anketiniais duomenimis apie keliasdešimt fizinių asmenų gyvenamąją vietą; 3) R.P. atskleidė jį dominančio asmens A.L. asmens kodą; 4) J.J. pateikė duomenis apie J.N. buvusias ir esamas darbovietes. Taigi, Aukščiausiasis Teismas vertindamas V.J. neteisėtus veiksmus BK 167 straipsnio atžvilgiu nurodė, jog „neteisinga būtų teigti, kad informacijos rinkimo neteisėtumas baudžiamąja

[158] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-348-648/2018.

[159] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. vasario 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-59/2013.

prasme sietinas su bet kokio pobūdžio informacijos apie asmenį rinkimu, bet kokiais jos rinkimo būdais, nevertinant konkrečiai renkamos informacijos pobūdžio, rinkimo tikslo, trukmės, surinktos informacijos kiekio“[160]. Todėl „vertinant tokią visumą, svarbu taip pat atsižvelgti į renkamos informacijos ryšį su konkretaus asmens privačiu gyvenimu (ar ji susijusi su išties svarbiais asmens privataus gyvenimo aspektais arba nors savaime nėra intymi, bet yra surinkta privatumą ribojančiais, paprastai teismo sankcijos reikalaujančiais būdais; ar tai tik bendresnio pobūdžio, dažnai įvairiais atvejais paties asmens atskleidžiama informacija)“[161]. Šiuo atveju, Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog kaltinimai V.J. pagal BK 167 straipsnį yra nepagrįsti, nes „renkant ypatingus asmens duomenis apie I. G. buvo atskleistas šio asmens teistumo neturėjimo faktas, o ne teistumas; kalbant apie kitus rinktus duomenis iš esmės buvo surinkta palyginti nedaug bendresnio pobūdžio kiekvieno asmens duomenų. Tokio pobūdžio duomenys, nors susiję su atitinkamų asmenų privataus gyvenimo aspektais (tokiais kaip tapatybė, šeimos padėtis, darbo vieta, gyvenamoji vieta), atsižvelgiant į duomenų turinį, jų rinkimo tikslą, neatskleidė jautrios ir detalios informacijos apie privatų konkrečių asmenų gyvenimą“[162].

Priešingai, teismų praktikoje randamas ir kitoks aiškinimas dėl BK 167 straipsnio taikymo. Pavyzdžiui, panašiai kaip anksčiau aptartoje byloje, Aukščiausiasis Teismas išnagrinėjo baudžiamąją bylą Nr., kurioje „pareigūnai A. A. ir M. S. informaciją apie nukentėjusių asmenų privatų gyvenimą rinko neteisėtai t.y., UAB T direktoriaus V. R. prašymu, ne tarnybos tikslais prisijungdami prie neviešų, Policijos informacinėje sistemoje esančių informacinių registrų ir VRIS CDB, įvesdami tikrovės neatitinkančius duomenis apie dėl šių asmenų neva atliekamus kriminalinės žvalgybos arba ikiteisminius tyrimus ir atspausdindami pažymas bei išrašus su šių asmenų duomenimis. Taip pat nustatyta, kad dalį surinktos informacijos <...> nuteistieji perdavė V. R.“[163]. Šiuo atveju, policijos pareigūnai, pasinaudodami savo tarnybine padėtimi, nusikalstamą veiką tęsė pakankamai ilgai, informacija buvo renkama apie 34 asmenų privatų gyvenimą. Surinkta informacija „buvo susijusi su įvairiais asmenų privataus gyvenimo aspektais, gauta naudojantis daugeliu skirtingų informacinių išteklių <..> dalis surinktų duomenų buvo neteisėtai panaudota <...>

[160] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-84-489/2018.

[161] *Ibid.*

[162] *Ibid.*

[163] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-348-648/2018.

taip padaryta žala nukentėjusiesiems“[164]. Remiantis šias argumentais, asmenys nuteisti pagal BK 167 ir 168 straipsnius. Neabejotina, jog tiek vienoje, tiek kitoje aptartoje byloje, nusikalstamą veiką padarė policijos pareigūnai, tokiu pačiu būdu, tačiau padarytų veikų pavojingumas yra skirtingas. Teismų praktikoje laikomasi nuomonės, jog tik įvertinus byloje nustatytų aplinkybių ir faktų visumą, pavojingos veikos kryptingumą, tikslus bei motyvus yra priimamas sprendimas ar informacija patenka į baudžiamojo įstatymo apsaugą.

Apibendrinant, galima teigti, jog BK XXIV skyriaus BK 165-168 straipsniuose suformuluoti pavojingų veikų kriminalizavo kriterijai, nepaneigia jų bendro tarpusavio ryšio. Priešingai, matoma, jog vienos veikos sudėtis, gali būti kitos nusikalstamos veikos sudėties dalis, taip siekiant visapusiškai, tinkamai apsaugoti konstitucinę vertybė, jos svarbą visuomenėje. Be kita ko, teismų praktikoje „pripažįstama, kad sąvoka „žmogaus privatus gyvenimas“ labai plati, taigi yra vertinamojo pobūdžio kategorija, kuri nepasiduoda griežtai klasifikacijai“[165]. Atsižvelgiant į susiklosčiusią situaciją, teismai vertina ar konkreti surinka informacija išimtinai patenka į BK XXIV apsaugą, ar būtent tokia informacija ar susižinojimo slaptumas laikytinas asmens privataus gyvenimo neliečiamumo apsaugos pažeidimu.

3.2. Nusikalstamų veikų asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimui ir neteisėto elektroninių duomenų perėmimo bei panaudojimo (BK 198 straipsnis) atskyrimas.

Vertinant privataus žmogaus gyvenimo koncepciją kaip Konstitucijoje numatytą principinę nuostatą ir saugant ją nuo galimų pažeidimų, surinktos elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos perėmimas ir panaudojimas yra labai svarbus. BK XXIV skyriuje yra kriminalizuotos įvairios nusikalstamos veikos, kuriomis pažeidžiamas asmens privatus gyvenimas. Pažymėtina, jog „kiekvienam privatumo pažeidimui elektroninėje erdvėje vertinti taikomi BK 166, 167 ar 168 straipsniuose esančiai normai būdingi visi BK 198 straipsnio normos požymiai“[166]. Todėl, neretai kyla klausimas pagal kurį BK 166 ar 198 straipsnį kvalifikuoti asmens padarytą baudžiamąjį nusikaltimą.

---

[164] *Ibid*.

[165] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52-942/2020.

[166] Renata Marcinauskaitė, *supra* note 15, p. 250.

Analizuojant BK 166 ir 198 straipsnio veikų atribojimo klausimą, yra susiduriama su probleminiais baudžiamojo įstatymo normų konkurencijos sprendimo klausimais, siekiant nustatyti bendrosios ir specialiosios teisės normos santykį. Teismų praktikoje nurodyta, kad „veikų, padarytų elektroninėje erdvėje, bylose teismams sunkumų kelia klausimas, ar tradicinę nusikalstamą veiką numatanti norma gali būti pritaikoma ir elektroninėje erdvėje padarytai nusikalstamai veikai kvalifikuoti – netinkamai išsprendus šį klausimą, kaltininkui gali būti nepagrįstai inkriminuojama keletas idealią sutaptį sudarančių nusikalstamų veikų“[167]. Visų pirma pažymėtina, kad BK 166 straipsnyje kriminalizuotas asmens susižinojimo slaptumo pažeidimas, bendravimo tvarka ryšio priemonėmis. Ši teisės norma laikytina specialiąja, kuria pažeidžiant asmens susižinojimo neliečiamumą, asmuo neteisėtai perima, fiksuoja, stebi ar klausosi kito asmens pokalbių. Taip pat, BK 166 straipsnyje nusikalstama veika gali būti padaryta ir elektroninėje erdvėje.

Antruoju atveju, BK 198 straipsniu yra pažeidžiamas neviešų elektroninių duomenų konfidencialumas. Ši teisės norma laikytina bendrąja (analizuojant BK 166 ir 198 straipsnio santykį). Veika gali būti padaroma neteisėtai stebint, fiksuojant, perimant, įgyjant, laikant ar pasisavinant neviešus elektroninius duomenis. Elektroninėje erdvėje, nevieši elektroniniai duomenys gali būti skirstomi į tuos, kurie yra laikomi informacinėje sistemoje bei į tuos, kurie yra joje perduodami.

BK 168 (straipsnio dispozicijoje nurodyta, jog informacija gali būti neteisėtai surinkta darant šio kodekso 165-167, todėl įskaitant ir BK 166 straipsnį) ir BK 198 straipsniuose nusikalstamų veikų atribojimo klausimą yra išaiškinęs Aukščiausiasis Teismas baudžiamojoje byloje Nr. 2K-138/2015. Byloje teismas nustatė, jog L.B. pasinaudodamas nešiojamu kompiuteriu „Lenovo G570“, įsiminęs D.J. elektroninio pašto paskyros vardą ir slaptažodį, prisijungė prie elektroninio pašto paskyros jyahoo.de, kurioje neteisėtai perėmė ir nukopijavo neviešus elektroninius duomenis, kuriuos išsaugojo savo elektroninio pašto paskyroje. Vėliau, L.B. keršydamas D.J. pasinaudodamas kitu įrenginiu, paskleidė (išsiuntė kitais elektroniniais adresais) neteisėtai surinką informaciją apie D.Č. ir D.J. privatų gyvenimą, jų tarpusavio susirašinėjimą elektroniniais laiškais. Aukščiausiasis Teismas nagrinėdamas L.B. veiksmus atkreipė dėmesį į tai, kad „pagal BK 168 straipsnio 1 dalį baudžiamoji atsakomybė kyla ir tais atvejais, kai be asmens sutikimo viešai paskelbiama informacija apie kito žmogaus privatų gyvenimą, jeigu ji buvo surinkta darant BK 165–

[167] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugpjūčio 23 d. Teismų praktikos nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl sudėtingų pavienių nusikalstamų veikų ir nusikalstamų veikų sutapčių apžvalga Nr. AB-44-1.

167 straipsniuose, taigi ir BK 166 straipsnyje numatytą veiką. Tokiais atvejais, vadovaujantis normų visumos ir dalies konkurencijos sprendimo taisyklėmis, padaryta veika kvalifikuotina taikant tik BK 168 straipsnį. Minėti L. B. veiksmai neteisėtai gaunant privataus pobūdžio susirašinėjimą tarp D. J. ir D. Č. atitinka BK 166 straipsnyje nurodytos veikos požymius, taigi šie veiksmai ir tolesnis neteisėtas gautos informacijos paskelbimas kvalifikuotini tik pagal BK 168 straipsnį. Šios bylos kontekste svarbu tai, kad BK 166 straipsnio 1 dalyje nurodyta perėmimo veika yra siejama su asmens elektroninių ryšių tinklais siunčiamų pranešimų, t. y. tų duomenų, kurie dar yra perdavimo procese, perėmimu. Tuo tarpu asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimus, padarytus neteisėtai gaunant ir laikant nebe siuntimo procese esančią informaciją, tinkamiau atspindi kitokio asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimo požymis. Be kita ko, pažymėtina, kad BK 166 straipsnio prasme pranešimais, nepriklausomai nuo to, ar jie yra siuntimo procese, ar saugomi IS po jų perdavimo, laikytini ir tokie pranešimai, kurie yra elektroninių duomenų formos. Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, kad šioje dalyje L. B. padarytos nusikalstamos veikos kvalifikavimas pagal BK 198 straipsnį yra perteklinis“[168].

Siekiant atskleisti aiškesnę ribą tarp BK 166 ir 198 straipsnio, tikslingą išnagrinėti teisės normų dalyko specifiką. Kaip minėta anksčiau, BK 166 straipsnio apsaugos dalykas yra bendravimo ryšio priemonėmis tvarka bei slaptumas, siekiant užtikrinti asmens susižinojimo neliečiamumą. BK 198 straipsnyje „nusikaltimo objektas – elektroniniai duomenys, tačiau ne bet kokie, o tik nevieši – skirti nevisiems, visuotinai nenaudojami“[169]. Todėl, kyla klausimas, kokie duomenys yra ir gali būti laikomi elektoriniais duomenimis? Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje išaiškino, jog „ elektroniniai (kompiuteriniai) duomenys – tai bet kokia faktų, informacijos ar sąvokų pateiktis tokiu pavidalu, kad juos būtų galima apdoroti kompiuterine sistema, taip pat programa, pagal kurią kompiuterinė sistema gali atlikti tam tikrą funkciją <...>. Teisės jurisprudencijoje analizuojant BK 198 straipsnio dalyką taip pat išskiriamos šios pagrindinės elektroninių duomenų savybės: a) elektroniniai duomenys nėra suvokiami tiesiogiai, reikalinga speciali techninė ar programinė įranga – jie turi atsispindėti ekrane ar būti atspausdinti; b) elektroniniai duomenys gali būti paprastai pertvarkyti iš vienos objektyvios formos į kitą, kopijuojami (dauginami) į skirtingus įrenginius ir persiunčiami įvairiais atstumais; c) iškeliant (ar kopijuojant) elektroninius duomenis,

[168] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-138/2015.

[169] BK komentaras, *supra* note 124, p. 430.

kitaip nei materialus daiktas, jie išsisaugo pirminiame šaltinyje, priėjimą prie jų gali turėti vienu metu keletas asmenų; d) elektroniniai duomenys, kitaip nei, pavyzdžiui, popieriuje užfiksuoti duomenys, gali turėti savybę keistis net be žmogaus įsikišimo. Svarbu ir tai, kad elektroninių duomenų forma – tik skaitmeninė. Ji gali būti specialiomis programomis konvertuojama į tekstą, vaizdą, garsą“[170]. Taigi, siekiant tinkamai taikyti BK 166 ir 198 straipsnį, pirmiausia reikia atskirti, į kokį nusikalimo dalyką orientuota padaryta pavojinga veika t.y., ar asmuo veikė nusikalstamai siekiant pažeisti kito asmens teisę laisvai keisti asmeninio pobūdžio informaciją, taip pažeidžiant susižinojimo slaptumą ar vis dėl ko, veika padaryta siekiant perimti bei panaudoti elektroninius duomenis, pažeidžiant jų konfidencialumo aspektą.

Kitas, svarbus aspektas, analizuojant BK 166 ir 198 straipsnių atskyrimo klausimą yra dispozicijoje išvardintų alternatyvių pavojingų veikų panašumas. Pavyzdžiui, tiek asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas, tiek neteisėtas elektroniniu duomenų perėmimas gali būti inkriminuojamas, kai asmuo neteisėtai stebėjo, fiksavo ar perėmė asmens elektroninių ryšių tinklais siunčiamus pranešimus. Teismų praktikoje nurodyta, jog remiantis „BK 198 straipsnio 1 dalies taikymo aspektu aktualu tai, kad alternatyvios – stebėjimo, fiksavimo, perėmimo, įgijimo, laikymo, pasisavinimo, paskleidimo ar kitokio panaudojimo – veikos turi būti padaromos su šio straipsnio dispozicijoje nurodytu nusikalstamos veikos dalyku – neviešais elektroniniais duomenimis. Elektroniniai (kompiuteriniai) duomenys – tai bet kokia faktų, informacijos ar sąvokų pateiktis tokiu pavidalu, kad juos būtų galima apdoroti kompiuterine sistema, taip pat programa, pagal kurią kompiuterinė sistema gali atlikti tam tikrą funkciją“[171]. Taigi, atsakomybė taikoma dėl kompiuterinės informacijos pasisavinimo. Priešingai, BK 166 straipsnio atžvilgiu, alternatyvios veikos yra padaromos siekiant pažeisti elektroninių ryšių tinklais siunčiamų pranešimų tvarką bei slaptumą. Tokių duomenų siuntimas rodo asmenų bendravimą, privataus pobūdžio informacijos dalijimąsi, žmonių komunikaciją prietaisais. Dariaus Štitilio teigimu, BK 166 straipsnis saugo elektrinių ryšių privatumą, todėl „informacijos perėmimą elektroninėje erdvėje galima laikyti „kita

[170] Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-107-493/2022.

[171] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-199-648/2019.

perėmimo forma“, todėl galima preziumuoti, jog ši nuostata taikoma apsikeitimams informacija elektroniniu paštu bei kitiems būdams“[172].

Be to, manytina, kad ne tik ryšio slaptumo pažeidimas patenka į BK 166 straipsnio apimtį. Tikslinga nurodyti, kad srauto duomenų perėmimas, taip pat, patenka į minėto baudžiamojo įstatymo sudėtį. Srauto duomenis galima apibrėžti kaip duomenis, kurie yra tvarkomi siekiant perduoti informaciją elektroninių ryšių tinklu. Pavyzdžiui, siunčiant SMS ar elektroninius laiškus yra sukuriami specifiniai duomenys, kurie yra būtini tam, kad užtikrintų, jog elektroninis laiškas ar SMS pasiekė galutinį vartotoją[173]. Taigi, atskleidus srauto duomenis susirašinėjimo slaptumas tam tikru mastu taip pat yra pažeidžiamas. Manytina, jog įstatymų leidėjas BK 166 straipsniu siekė „apimti ir neteisėtą srauto duomenų perėmimą, ir, nors kol kas teismų praktikos nėra, Baudžiamojo kodekso 166 straipsnis taikytinas ir neteisėto srauto duomenų perėmimo atžvilgiu“[174].

Apibendrinant galima teigti, kad asmens privataus gyvenimo apsauga technologijų ir elektroninių ryšių srityje tampa vis aktualesnė. Pastebima, jog tais atvejai, kai yra padaroma žala laisvam, nevaržomam žmonių tarpusavio bendravimui, pažeidžiant asmens susižinojimo neliečiamumą, teisiškai veika kvalifikuojama pagal BK 166 straipsnį. Kitais atvejais, perimant ar panaudojant neviešus elektroninius duomenis - BK 198 straipsnis. Renatos Marcinauskaitės nuomone, „bendriausia prasme galima teigti, kad BK 198 straipsnyje esanti norma yra tarsi „rezervinė“ tiems atvejams, kurie nepatenka į specialiųjų normų taikymo sritį“[175]. Visgi, nesant aiškių kriterijų ar oficialių išaiškinimų, nustatyti veikos pavojingumo laipsnį paliekama teismo nuožiūrai. Akivaizdu, jog BK 166 straipsnis yra priskiriamas nesunkių nusikaltimų grupei, o BK 198 straipsnis – apysunkių. Todėl, teismas konkrečiu atveju įvertina padarytą teisės pažeidimą ir vadovaudamasis savo teisine sąmone sprendžia, ar teisės pažeidimas turi nusikaltimo požymių, kuris iš analizuotų straipsnių atitinka nusikaltimo sudėtį[176].

[172] Darius Štitilis, *supra* note 16, p. 85.

[173] Irmantas Jarukaitis ir kt., *Elektroninių ryšių teisė* (Vilnius: Eugrimas, 2005), p. 343.

[174] Irmantas Jarukaitis, *supra* note 172, p. 348.

[175] Renata Marcinauskaitė, *supra* note 15, p. 252.

[176] Vytautas Piesliakas, *supra* note 105, p. 155.

3.3. Nusikalstamų veikų asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimui ir neteisėto disponavimo informacija, kuri yra valstybės paslaptis (BK 124 straipsnis) atkyrimas.

Teisė į privatų gyvenimą ir jo apsauga yra viena iš pagrindinių žmogaus teisių. Neginčytina, jog valstybės pozityvi pareiga yra užtikrinti teisinės sistemos mechanizmą, sukuriant realias, norminio pobūdžio priemones, kuriomis garantuojama šios vertybės apsauga baudžiamojoje teisėje. Kaip jau minėta, siekiant tinkamai kvalifikuoti nusikalstamas veikas yra itin svarbi nusikalstamos veikos sudėties požymių analizė, taip pat, ne mažiau svarbu yra tinkamai pritaikyti baudžiamąjį įstatymą, atskleisti nusikalstamų veikų tarpusavio santykį bei jų atskyrimą nuo kitų panašių nusikalstamų veikų. Todėl, nagrinėjant BK 166 straipsnį „Asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas“ yra naudinga aptarti BK 124 straipsnio „Neteisėtas disponavimas informacija, kuri yra valstybės paslaptis“ atskyrimo probleminius aspektus.

Pirmiausia, BK 124 straipsnyje įtvirtina, jog „tas, kas neteisėtai įgijo ar perleido informaciją, kuri yra Lietuvos Respublikos valstybės paslaptis, arba neteisėtai laikė materialius objektus, kurių turinys ar informacija apie juos yra Lietuvos Respublikos valstybės paslaptis, jeigu nebuvo šnipinėjimo požymių, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų“[177]. Neabejotina, jog šiuo nusikaltimu yra kėsinamasi į Lietuvos valstybės saugumą. Pažymėtina, kad siekiant tinkamai suvokti nagrinėjamą teisės normą, tikslinga nurodyti sąvokų „valstybės paslaptis“ bei „informacija“ sampratą. Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos įstatyme išaiškinta straipsnio dispozicijoje vartojama sąvoka „valstybės paslaptis – įslaptinta informacija, kurios praradimas arba neteisėtas atskleidimas gali sukelti grėsmę Lietuvos Respublikos suverenitetui, teritorijos vientisumui, gynybinei galiai, padaryti žalos valstybės interesams, sukelti pavojų žmogaus gyvybei ar sveikatai arba sudaryti prielaidas kilti pavojui žmogaus gyvybei“[178]. Lietuvos apeliacinis teismas civilinėje byloje Nr. 2A-440/2012 dėl turtinės ir neturinės žalos atlygimo nagrinėjo ieškinį, kuriame ieškovas buvo sulaikytas Valstybės saugumo departamento pareigūnų, jam buvo pareikštas įtarimas dėl padarytos nusikalstamos veikos BK 124 (Neteisėtas disponavimas informacija, kuri yra valstybės paslaptis) ir 296 (Tarnybos paslapties pagrobimas ar kitoks neteisėtas įgijimas). Išnagrinėjus bylą nustatyta, jog asmuo nepadarė veikų, turinčių nusikaltimų,

[177] BK, *supra* note 6, 124 str.

[178] Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021-10-01), *Valstybės žinios*, Nr. 105-3019 (1999).

numatytų BK 124 ir 296 straipsniuose, požymių. Byloje konstatuota, jog „kratų metu ieškovo gyvenamojoje vietoje ir automobilyje buvo rasti dokumentai ir kompiuterinės laikmenos, kuriose laikyta informacija sudarė valstybės ir tarnybos paslaptį, tokiais veiksmais ieškovas pažeidė Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 19 straipsnio reikalavimus, susijusius su įslaptintos informacijos apsauga. Tuo tarpu BK 124 straipsnyje numatyta atsakomybė už neteisėtą laikymą materialių objektų, kurių turinys yra Valstybės paslaptis, jeigu nebuvo šnipinėjimo požymių, o BK 126 straipsnyje numatyta atsakomybė už patikėto dokumento, daikto ar kito materialaus objekto, kurio turinys ar informacija apie jį yra Valstybės paslaptis, sunaikinimą, sugadinimą ar praradimą. Pasikeitus valstybės paslapties sąvokai, įtvirtintai Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatyme, t. y. valstybės paslaptimi įvardijant ne duomenis, o informaciją, įstatymų leidėjas nepakoregavo BK 124 straipsnio dispozicijos, dėl ko buvo priimtas išteisinamasis nuosprendis, konstatavus, jog pas ieškovą rastuose dokumentuose bei kompiuterinėse laikmenose paslaptį sudaro pati informacija, o ne jos turinys, tačiau BK 124 straipsnyje vartojama materialaus objekto turinio sąvoka šiuo atveju yra tolygi duomenų arba informacijos sąvokoms pagal Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymą“[179]. Taigi, BK 124 straipsnyje vartojama materialaus objekto sąvoka, kurios turinį sudaro informacija. Nusikalstamos veikos sudėtis numato, jog surinkta informacija gali turėti tiek materialiąją, tiek ir elektroninę formą. Šiuo atveju, neteisėtas informacijos rinkimas gali būti glaudžiai susijęs su BK XXIV skyriuje įtvirtintų BK 166-168 straipsnių draudžiamų veikų padarymo būdais už kuriuos numatyta baudžiamoji atsakomybė. Manytina, jeigu asmuo neteisėtu elgesiu pažeidė asmens privataus gyvenimo neliečiamumą bei tuo pačiu padarė nusikalstamą veiką numatytą BK 124 straipsnyje, veikos kvalifikuojamos kaip sutaptis pagal BK 124 str. ir BK 166 str. ar BK 167 - 168 str.

BK 124 straipsnis „Neteisėtas disponavimas informacija, kuri yra valstybės paslaptis“ gina valstybės paslapties slaptumą, taip pat, įtvirtina, jog valstybės paslaptimi gali būti pripažinta ne tik materialus objektas, bet ir kompiuterinė informacija. Teisės doktrinoje, neteisėta prieiga prie kompiuterinių duomenų yra suprantama kaip „prieiga prie kompiuterinių duomenų, prie kurių neturi teisės prieiti, įveikiant apsaugines sistemas, kai yra pažeidžiamas kompiuterinės informacijos slaptumas“[180]. Komentuojamo straipsnio dispozicijoje nurodoma, baudžiamojo įstatymo

[179] Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. spalio 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-440/2012.

[180] Darius Štitilis, „Kai kurie neteisėtos prieigos prie kompiuterinės informacijos kriminalizavimo aspektai,“ *Jurisprudencija,* 47(39), 2003, p. 61.

draudžiama veika yra padaroma neteisėtai įgyjant, perleidžiant ar laikant informaciją, kuri yra nusikalstamos veikos dalykas. Aiškinant neteisėtą įgijimą, be kitų įvairų nusikalstamos veikos padarymo būdų, dar yra nurodomas tam tikro objekto fotografavimas, pokalbio pasiklausymas bei įrašymas[181]. Todėl, pagal savo prasmę, yra artimi pavojingos veikos padarymo būdams, kriminalizuotiems BK 166-168 straipsniuose.

Apibendrinant, visu pirma išskirtina, jog neteisėta prieiga prie duomenų, kai asmuo neturi tam įgaliojimų bei veikia tiesiogine tyčia yra pripažįstama nusikalstamu elgesiu. Nors, analizuojat neteisėtą disponavimą informacija, kuri yra valstybės paslaptis, teismų praktika yra negausi, tačiau galima teigti, jog neviešų elektroninių duomenų ir informacijos rinkimo būdai gali būti glaudžiai susiję su BK XXIV skyriuje reglamentuotais baudžiamųjų įstatymų pažeidimais. Todėl siekiant tinkamai kvalifikuoti nusikalstamą veiką, didelis dėmesys yra skiriamas BK nusikaltimo objekto identifikavimui, kuriuo yra padaroma reali žala vienai ar kitai saugomai vertybei.

[181] BK komentaras, *supra* note 124, p. 102.

IŠVADOS

1. Asmens teisė į privatų gyvenimą pasižymi dinamiškumu, todėl sąvoka aiškinama plečiamai. Asmens „privataus gyvenimo neliečiamumo“ kaip konstitucinės vertybės turinys susideda iš: asmens ir jo šeimos, namų privataus gyvenimo, asmens fizinės ir psichinės neliečiamybės, garbės ir orumo, privačių faktų apie asmens gyvenimą slaptumo, bendravimo tvarkos bei konfidencialumo užtikrinimo.
2. Demokratinėje valstybė įtvirtintas teisinis mechanizmas, kuriuo yra garantuojama konstitucinių vertybių apsauga. Asmens teisės ir laisvės gali būti ribojamos tik jeigu atitinka dvi sąlygas : 1) suvaržymai yra teisėti ir 2) būtinai reikalingi demokratinėje valstybėje.
3. Asmens teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą gali būti ginama įvairiais būdais. CK 2.23 straipsnio 2 dalyje yra detalizuojama, kokias veiksmais yra pažeidžiama asmens teisė į privatų gyvenimą, ANK 10 skyriuje įtvirtintos teisės normos, kuriomis numatyta atsakomybė už duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos pažeidimus ir pan.
4. Griežčiausiomis (ultima ratio) priemonėmis, veikos kriminalizuotos BK XXIV skyriuje. BK 166 straipsnyje įtvirtinta nusikalstama veika yra kėsinamasi į vertybę – privataus žmonių bendravimo viešojo ryšio priemonėmis tvarka ir slaptumas. Nusikalstamos veikos dalyku yra laikomi materialus daiktai – siunta ir siuntinys, taip pat, elektroninių ryšių tinklais siunčiami pranešimai ir pokalbiai. Veika padaroma tiesiogine tyčia.
5. BK 166 straipsnyje įtvirtintų alternatyvių veikų atkyrimas:
    a) Neteisėtas perėmimas – pirmu atveju, veika padaroma, kai kaltininkas neteisėtai užvaldo materialų daiktą - siuntą ar siuntinį. Kitu atveju, neteisėtas perėmimo veika yra siejama su asmens elektroninių ryšių tinklais siunčiamų pranešimų (duomenų), kurie dar yra perdavimo procese, perėmimu. Neteisėtu perėmimu padaroma žala informacijos turiniui t.y., siunčiami pranešimai nepasiekia galutinio adresato.
    b) Neteisėtas fiksavimas – kai elektroninių ryšių tinklais siunčiami pranešimai (ar srauto duomenys) yra nuskaitomi, tam tikru būdu nukopijuojami, išsaugomi ar atvaizduojami, tačiau galutinio adresatą pasiekia. Pokalbių elektroniniais ryšiais fiksavimas - kaltininko pasitelktų techninių priemonių veikos rezultatas.
    c) Neteisėtas stebėjimas - kai neteisėtai surinkta informacija yra matoma, tačiau neužrašinėjama t.y., lieka kaltininko atmintyje.

d) Neteisėtas klausymasis – tyčinis kitų asmenų pokalbių telefonu, radiju ar interneto ryšiu pokalbių girdėjimas.
e) Kitoks asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas - įstatymo leidėjo įtvirtinta veika, kuri traktuojama kaip „prisitaikanti“ prie pokyčių, lemiančių asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimą.

6. BK XXIV skyriuje įtvirtintos teisės normos yra glaudžiai susijusios, jų tarpusavio ryšys garantuoja Konstitucijos 22 straipsnio visapusišką įgyvendinimą. Sprendžiant BK 166-168 straipsniuose nurodytų nusikalstamų veikų atskyrimo klausimą, vadovaujamasi normos dalies (BK 167) ir visumos (BK 168) konkurencijos taisyklėmis, t.y. viena norma padarytą veiką atitinka visiškai (BK 168 str.), o kita – tik iš dalies (BK 167).
7. BK 166 ir 198 straipsnių atskyrimas siejamas su specialiosios ir bendrosios teisės normų konkurencijos atribojimu. BK 198 straipsnyje įtvirtinta norma laikytinas „rezervine“ t.y., taikoma tai atvejais, kai padarytos veikos nepatenka į specialiųjų (BK 166-168 str.) normų taikymo sritį.
8. BK 124 straipsnis gina valstybės paslapties slaptumą, kurios turinys gali turėti materialią ar elektroninę išraišką. Nusikalstamos veikos sudėtis numato, jog neteisėtas informacijos rinkimas gali būti glaudžiai susijęs su BK XXIV įtvirtintais straipsniais, todėl ypatingas dėmesys turi būti skiriamas nusikaltimo vertybės identifikavimui.
9. Baigiamajame darbe visi ginamieji teiginiai pasitvirtino, todėl galima teigti jog:
    a) Intensyvus technologijų ir inovacijų atsiradimas ženkliai padidino galimybę pažeisti teisę į privatų gyvenimą;
    b) Asmens privataus gyvenimo neliečiamumas konstitucinė vertybė gali būti efektyviai ginama ne tik baudžiamosios, bet ir kitų teisės šakų normomis;
    c) Viešojo asmens teisinis statusas pasižymi tam tikra specifika, todėl viešojo asmens privataus gyvenimo ribos yra siauresnės nei kitų;
    d) Nesant vienos unifikuotos asmens privataus gyvenimo sąvokos, teismai privataus gyvenimo sąvoka aiškina plečiamai, taip pat, privataus gyvenimo sričių sąrašas yra nuolat papildomas;
    e) Neteisėtas siuntos ar siuntinio, elektroninių ryšių tinklais siunčiamų pranešimu ar pokalbių bei kitoks asmens susižinojimas yra kriminalizuotas BK 166 str.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Teisės aktai

1. „Lietuvos Respublikos konstitucija“. Valstybės žinios. Nr. 33-1014 (1992).
2. „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“. Valstybės žinios. Nr. 82. 0 (2000).
3. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas, TAR, Nr. 2015-11216 (2015)
4. „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“. Valstybės žinios 40, 987 (1995). https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LIT.pdf .
5. „Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas“ (Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021-12-31), Valstybės žinios 71-1706 (1996).
6. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios. Nr. 89-2741 (2000).
7. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Valstybės žinios. Nr. 68-2497 (2006).
8. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. Valstybės žinios. Nr. 77-3288 (2002),
9. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios. Nr. 37-1341 (2002).
10. Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas. Valstybės žinios. Nr. 122-6093 (2012).
11. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas (Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021-12-31). Valstybės žinios. Nr. 71-1706 (1996).
12. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2019 m. birželio 10 d. įsakymas Nr. V-228 „Dėl Pataisos pareigūnų, kitų valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, etikos kodekso patvirtinimo“. TAR. Nr. 2019-09362 (2019).
13. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2018 m. rugpjūčio 2 d. įsakymas Nr. 5-V-706 „Dėl Lietuvos policijos darbuotojų etikos kodekso patvirtinimo“ . TAR. Nr. 2018-12795 (2018)
14. Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Valstybės žinios. Nr. 102-3938 (2006).
15. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo Nr. I-1562 2, 7, 8, 13, 20 straipsnių ir V skyriaus pakeitimo įstatymas. TAR. Nr. 2019-12799 (2019).
16. Generalinės Asamblėjos 1985 m. lapkričio 29d rezoliucija „Jungtinių Tautų standartinės minimalios nepilnamečių teisenos įgyvendinimo taisyklės (Pekino taisyklės)“. Nr. 40/33.
17. Vaiko teisių konvencija. Valstybės žinios. Nr. 60-1501 (1995).

18. Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo pakeitimo įstatymas. TAR. Nr. 2021-24230.2021.
19. Lietuvos Respublikos pašto įstatymas (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2022-01-01). Valstybės žinios. Nr. 36-1070 (1999).
20. Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo Nr. IX-2135 pakeitimo įstatymas. TAR. Nr. 2021-24230 (2021).
21. Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021-10-01). Valstybės žinios. Nr. 105-3019 (1999).

II. Specialioji literatūra

1. Žiobienė, Edita. „Privatumo teisės doktrinos kaitą JAV.“ Jurisprudencija. t. 32(24). 2002.
2. Meškauskaitė, Liudvika. Teisė į privatų gyvenimą (Vilnius: Registrų centras, 2015).
3. Meškauskaitė, Liudvika ir Mindaugas Lankauskas. „Baudžiamoji atsakomybė už asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimus Europos Žmogaus teisių teismo bei Lietuvos Teismų praktikos kontekste.“ Teisės problemos. Nr.1 (91). 2016.
4. Jovaišas, Karolis „Žmogaus būsto neliečiamumo teisinis režimas." Teisės problemos. Nr. 2 (48). 2005.
5. Marcinauskaitė, Renata. Nusikalstamos veikos elektroninėje erdvėje (Vilnius: Registrų centras, 2019).
6. Štitilis, Darius. Elektroniniai nusikaltimai (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011).
7. Brandeis, Warren, Samuel and Louis. The Right to Privacy. 4 Harv. L. Rev. 193. 1890. https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/hlr4&div=31&id=&page= .
8. Westin, Alan F „Social and Political Dimensions of Privacy.“ Journal of social issues, Vol.59(2), 2003.
9. Hyman, David A, William E. Kovacic. „State Enforcement in a Polycentric World.“ Brigham Young University law review.Vol.2019 (6). 2019.
10. Taminskas, Algirdas. „Žmogaus orumas: konstitucinės refleksijos.“ Jurisprudencija. 21(4). (p. 957–973). 2014.
11. Lankauskas, Mindaugas, Matas Mulevičius ir Salomėja Zaksaitė. Teisės į privatumą, minties, sąžinės, religijos laisvę ir saviraišką užtikrinimo problemos. Vilnius: Lietuvos teisės

institutas, 2013. https://teise.org/wp-content/uploads/2016/07/Teises_i_privatuma_uztikrinimo_problemos.pdf .

12. Meškauskaitė, Liudvika ir Mindaugas Lankauskas „Baudžiamoji atsakomybė už asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimus Europos Žmogaus teisių teismo bei Lietuvos Teismų praktikos kontekste.“ Teisės problemos. Nr.1 (91). 2016.
13. Čekanavičius, Ąžuolas. „Viešojo fizinio asmens sampratos problematika.“ Iš Privatinės teisės doktrina ir praktika: mokslinių straipsnių rinkinys, Juozas Žilys, Gediminas Sagatys ir kt. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
14. Meškauskaitė, Liudvika. Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai, antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Registrų centras, 2018.
15. Mikelėnas, Valentinas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga: asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.
16. Žalimas, Dainius. „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija – svarbus ginklas kovojant dėl visų žmonių laisvės, lygybės ir orumo.“ LRKT, gruodžio 10, 2018. https://lrkt.lt/lt/dainius-zalimas-visuotine-zmogaus-teisiu-deklaracija-svarus-ginklas-kovojant-del-visu-zmoniu-laisves-lygybes-ir-orumo/1207 .
17. Praktinis priimtinumo kriterijų vadovas. Europos Taryba / Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2011. http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/Praktinis_%20priimtinumo_%20kriteriju_%20vadovas_2012_06.pdf .
18. Panomariovas, Artūras. „Asmens privataus gyvenimo paslaptis ir su ja susijusios problemos baudžiamajame procese.“ Jurisprudencija. t. 23(15); 98-105.2001.
19. Kilkelly, Ursula. „A guide to the implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights.“ Human rights handbooks. No. 1. https://www.refworld.org/docid/49f17e212.html .
20. Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights: right to respect for private and family life, home and correspondence. ECtHR. Updated on 31 August 2021. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_ENG.pdf .
21. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras/ 1 dalis (Vilnius: Teisės institutas, 2000).
22. Ažubalytė, Rima. „Privataus asmens gyvenimo ribojimas slaptomis priemonėmis: (ne)kokybiško įstatymo problema.“ Jurisprudencija. 26(2). 2019.

23. Piesliakas, Vytautas. Lietuvos baudžiamoji teisė, pirmoji knyga: baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai. Vilnius: Justitia, 2006.
24. Šveda, Gintaras, Dainius Stasiulis ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras II. Specialioji dalis (99-212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009.
25. Jarukaitis, Irmantas, Tomas Lamanauskas, Mindaugas Civilka, Agnė Makauskaitė. Elektroninių ryšių teisė. Vilnius: Eugrimas,2005.
26. Štitilis, Darius. „Kai kurie neteisėtos prieigos prie kompiuterinės informacijos kriminalizavimo aspektai," Jurisprudencija. 47(39). 2003.

III. Teismų praktika

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos vyriausybės 1996 m. vasario 2d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės" atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai." Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/ta/58175 .
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1998 m. birželio 11 d. „LR CK 7 str., 7-1 str. ir LR visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas, apžvalga Nr. A2-9. Teismų praktika. 1998, 9. Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/25560 .
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase" atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai." LRKT. Byla Nr.14/98. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/p300/ta363/content .
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas "Dėl operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198-1 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai." LRKT. Byla Nr. 12/99-27/99-29/99-1/2000-2/2000. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/p1600/ta340/content .
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pataisos darbų kodekso 41 straipsnio 2 dalies (1997 m. liepos 2d. redakcija)

atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ LRKT. Bylos Nr. 3/01, https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta281 .

6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos konstitucijai.“ LRKT. Byla Nr. 36/2000. https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta311/content .
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1373.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-130.
9. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. vasario 9 d. nutartis Nr. eA-146-415/2022.
10. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-241-354/2016.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. gegužės 09 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-134-222/2019.
12. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-205-354/2018.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-137/2014.
14. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. gruodžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-209-485/2021.
15. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. vasario 7 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-35-579/2022.
16. Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. liepos 15 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-182-870/2021.
17. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. spalio 8 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-150-380/2020.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126/2009.

19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-90-788/2022.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. balandžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-216/2007.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-942/2015.
22. Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2015 m. kovo 19 d. nuosprendis Nr. 1-132-549/2015.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52-942/2020.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-348-648/2018.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. vasario 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-59/2013.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52-942/2020.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-84-489/2018.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugpjūčio 23 d. Teismų praktikos nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl sudėtingų pavienių nusikalstamų veikų ir nusikalstamų veikų sutapčių apžvalga Nr. AB-44-1.
29. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-107-493/2022.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-199-648/2019.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-138/2015.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-198/2013.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-71-458/2020.

34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-86/2006.
35. Case 76639/11. DENISOV v. UKRAINE. Eur.Ct.H.R. Judgment of 25 September 2018.
36. Case 40660/08 and 60641/08. VON HANNOVER v. GERMANY (No.2). HUDOC. Judgment of 7 February 2012.
37. Case 36345/16. L.B. v. HUNGARY. Eur. Ct. H. R. Judgment 12 January 2021.
38. Case 6833/74. MARCKX v. BELGIUM. Eur. Ct. H. R. Judgment 13 June 1979.
39. Case 40016/98. KARNER v. AUSTRIA. Eur. Ct. H. R. Judgment of 24 October 2003.
40. Case 29381/09 and 32684/09. VALLIANATOS AND OTHERS V GREECE. Eur. Ct. H. R. Judgment of 7 November 2013.
41. Case 13710/88. NIEMIETZ v. GERMANY. Eur. Ct. H. R. Judgment 16 December 1992.
42. Case 9063/80. GILLOW v. THE UNITED KINGDOM. Eur. Ct. H. R. Judgment 24 November 1986.
43. Case 44558/98. VALAŠINAS v. LITHUANIA. Eur. Ct. H. R. Judgment 24 July 2001
44. Case 16219/90. DEMADES v. TURKEY. Eur. Ct. H. R. Judgment 31 July 2003.
45. Case 48995/99. SURUGIU v. ROMANIA. Eur. Ct. H. R. Judment 20 April 2004.
46. Case 44800/98. PUZINAS v. LITHUANIA. Eur. Ct. H. R. Judgment 14 March 2002.
47. Case 10465/83. OLSSON v. SWEDEN (No. 1). Eur. Ct. H. R. Judgm ent 24 March 1988.
48. Case 45027/98. NARINEN v. FINLAND. Eur. Ct. H. R. Judgment 1 June 2004.

IV. Internetiniai šaltiniai

1. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/ .
2. Lietuvių kalbos žodynas. http://www.lkz.lt/ .
3. Tarptautinių žodžių žodynas, https://www.zodziai.lt/ .

ANOTACIJA

Asmens privatus gyvenimas vertinamas kaip viena iš šių dienų konstitucionalizmo vertybių, tačiau XXI amžiaus dinamiškumas, interneto plėtra ir intensyvus technologijų vystymasis sąlygojo įvairių nusikalstamo elgesio formų atsiradimą. Įvairiuose šaltiniuose, asmens teisė į privatų gyvenimą ir jo neliečiamumą yra aiškinama gana abstrakčiai, todėl darbe siekta visapusiškai atskleisti bei sistemiškai išanalizuoti nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui problematiką. Tyrimo metu aptarta asmens teisė į privatų gyvenimą, konstruktyviai išdėstyta asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimo (BK 166 straipsnis) sudėties analizė, išskiriamos kvalifikavimo problemos ir atribojimas nuo kitų panašių nusikalstamų veikų. Darbe didelis dėmesys skiriamas elektroniniais ryšių tinklais perduodamų pranešimų ar pokalbių pažeidimams, taip pat, asmens privačios informacijos slaptumo pažeidimams. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, akcentuojant, problemines sritis kylančias asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamojoje teisėje. Neabejotina, jog privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimo galimybė šiuolaikinėje technologijų visuomenėje tampa vis aktualesnė.

Reikšminiai žodžiai: *privatus gyvenimas, susižinojimo neliečiamumas, slaptumo pažeidimas, privatumo ribojimas, nusikalstamų veikų atskyrimas*.

ABSTRACT

Personal private life is as valuable as one of these days' constitutionalism values, but in the 21st century dynamism, the internet development and intense technological development conditioned the emergence of various criminal behaviour forms. Personal right to private life and its inviolability is explained quite abstractly in various sources, therefore at it has been sought to fully disclose and systematically analyse the problems of crimes against inviolability of person's private life in this thesis. During the research a person's right to private life has been discussed, the analysis of the composition of the violation of inviolability of a person's correspondence (Article 166 of the CC) has been constructively laid out, qualification problems and delimitation from others similar criminal acts have been pointed out. A big attention was paid to messages transmitted through electronic communications networks or chat infringements, as well as to personal private information secrecy infringements. Conclusions are presented at the end of the thesis, emphasizing the problem areas arising from the inviolability of a person's private life in criminal law. There is no doubt that the possibility for violation of inviolability of private life is becoming increasingly relevant in the modern technological society.

Keywords: *private life, inviolability of communication, breach of confidentiality, restriction of privacy, segregation of criminal acts*.

SANTRAUKA

Nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui problematika

Demokratinėje valstybėje asmuo egzistuoja kaip laisvas, autonomiškas individas, kurio nepriklausomumo garantas yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22-24 straipsnyje: „Žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas“. Asmens teisė į privatumą nėra absoliuti, todėl gali būti ribojama. Pažeidimai, priklausomai nuo jų pobūdžio, užtraukia ne tik civilinę, administracinę, bet ir baudžiamąją atsakomybę. Šiame darbe koncentruojamasi į sunkiausius asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimus, taip pat, siekiama sistemiškai išanalizuoti nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui problematiką: privatumo ribojimo kriterijus, baudžiamąją atsakomybę užtraukiančias veikas, kvalifikavimo problemas.

Siekiant įgyvendinti šiame darbe išsikeltą tikslą, suformuluoti tokie uždaviniai: 1) atskleisti „privataus gyvenimo neliečiamumo“ kaip konstitucinės saugomos vertybės turinį; 2) atskleisti asmens privataus gyvenimo neliečiamumo apsaugos ir baudžiamosios atsakomybės už jos pažeidimus nustatymo kriterijus; 3) atlikti BK 166 „Asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas“ straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos sudėties analizę; 4) išanalizuoti bei įvertinti nusikalstamų veikų asmens susižinojimo neliečiamumui atskyrimo kriterijus nuo panašių nusikalstamų veikų. Baigiamasis darbas susideda iš nuosekliai išdėstytų, tarpusavyje logiškai susijusių dalių. Pirmame darbo skyriuje aptariama asmens privataus gyvenimo neliečiamumo samprata ir privataus gyvenimo teisinės apsaugos įvairovė. Antrame skyriuje analizuojama LR BK 166 straipsnio „Asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas“ sudėties analizė, gilinamasi į objektyviuosius ir subjektyviuosius nusikalstamos veikos sudėties požymius, siekiant konstruktyviai atskleisti baudžiamojo įstatymo taikymo galimybes. Paskutiniame skyriuje tiriamas LR BK 166 straipsnio „Asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas“ santykis su kitomis LR įtvirtintomis normomis. Akivaizdu, kad asmens privataus gyvenimo neliečiamumas gali būti pažeidžiamas ne tik LR BK XXIV skyriuje reglamentuotais nusikaltimais, tačiau ir kitais nusikaltimais.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, akcentuojant, problemines sritis kylančias asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamojoje teisėje. Neabejotina, kad spartus technologijų ir inovacijų vystymasis, įtakoja asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimų galimybę. Todėl siekiant išvengti nepagrįstos kriminalizacijos, svarbu įvertinti įstatymų leidėjo ir visuomenės

požiūrį į veikas, susijusias su privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimais, nustatyti ar BK XXIV skyriaus teisės normos kvalifikuotos tinkamai, atsižvelgiant į jų proporcingą taikymą šiais laikais.

SUMMARY

Problems of crimes against inviolability of person's private life

In a democratic state, a person exists as a free, autonomous individual, the guarantor of independence of which is enshrined in Articles 22-24 of the Constitution of the Republic of Lithuania: “The private life of a human being shall be inviolable.” Person’s right to privacy there is no absolute, therefore it can be restricted. Violations, depending on their nature, cause not only civil, administrative, but also criminal liability. This thesis focuses on the most serious violations of inviolability of person’s private life, but also seeks to systematically analyse the problems of crimes against inviolability of person’s private life: criteria for restricting privacy, criminal acts that cause criminal liability, qualification problems.

In order to achieve the goal, raised in this at thesis, the following tasks have been formulated: 1) to disclose the content of “inviolability of private life” as a constitutionally protected value; 2) to disclose the criteria for the protection of the inviolability of person’s private life and the establishment of criminal liability for violations thereof; 3) to perform the analysis of the composition of the criminal act specified in Article 166 of the CC “Violation of Inviolability of a Person’s Correspondence”; 4) to analyse and evaluate the criteria for separating criminal acts against the inviolability of person’s correspondence from similar criminal acts. Finally, thesis consists of sequentially arranged, interrelated parts. The first chapter discusses the concept of the inviolability of a person’s private life and the diversity of legal protection of private life. The second chapter analyses the analysis of the composition of Article 166 of the CC of the Republic of Lithuania “Violation of Inviolability of a Person’s Correspondence”, delves into the objective and subjective features of the composition of a criminal act in order to constructively reveal the possibilities of applying criminal law. The last chapter examines the relationship between Article 166 of the CC of the Republic of Lithuania “Violation of Inviolability of a Person’s Correspondence” and other norms established by the Republic of Lithuania. It is obvious that the inviolability of a person’s private life may be violated not only by the crimes regulated in Chapter XXIV of the CC of the Republic of Lithuania, but also by other crimes.

Conclusions are presented at the end of the thesis, emphasizing the problem areas arising from the inviolability of a person’s private life in criminal law. There is no doubt that the rapid development of technology and innovation affects the possibility of violations of the inviolability of

person’s private life. Therefore, in order to avoid unjustified criminalization, it is important to assess the attitude of the legislator and the public to acts related to violations of private life, to determine whether the legal norms of Chapter XXIV of the CC are properly qualified, taking into account their proportionate application in modern times.

Forma patvirtinta Mykolo Romerio universiteto
Senato 2012 m. lapkričio 20 d. nutarimu Nr.1SN-10

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2022-04-15

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Teisė mokyklos, baudžiamosios teisės ir kriminologijos (nuo 2017) ištęstinių studijų studentė *Toma Tenytė* patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui problematika“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

Toma Tenytė